

به نام خدا

جزوه اقدام پژوهی

فهرست مطالب

مقدمه.....	۳
ویژگیهای اقدام پژوهی	۴
اهمیت و ضرورت اقدام پژوهی	۶
ویژگی اقدام پژوهی	۶
تفاوت اقدام پژوهی Action Research با پژوهش دانشگاهی Academic Research و اشتراک آنها	۷
تفاوتها.....	۷
تشابه ها.....	۸
چرخه اقدام پژوهی	۸
مراحل اقدام پژوهی	۹
گام اول: واکاوی زمینه ها و تشخیص موقعیت مسأله دار	۱۱
۱- زمینه های اقدام پژوهی (موضوعات پژوهش).....	۱۲
۱-۱- زمینه های اقدام پژوهی در مورد دانش آموزان	۱۳
۱-۲- زمینه های اقدام پژوهی در مورد معلم	۱۴
۱-۳- زمینه های اقدام پژوهی در مورد برنامه درسی	۱۴
۱-۴- زمینه های اقدام پژوهی در مورد محیط آموزشی	۱۵
۲- تشخیص حدود مسأله.....	۱۷
گام دوم: تنظیم صحیح عنوان	۱۷

عناوین نامناسب.....	۱۸
عناوین مناسب.....	۱۸
گام سوم: مقدمه پژوهش (توصیف موقعیت مسأله دار، بیان مسأله، اهداف، سؤالات و دغدغه های پژوهشگر) ...	۱۹
نکته کلیدی اعتبار در بیان مسأله.....	۲۰
سؤال تحقیق	۲۲
اهداف پژوهش.....	۲۳
گام چهارم: بررسی پیشینه (بررسی انتقادی ادبیات پژوهشی).....	۲۵
اشتباه متداول در کاربرد پیشینه	۲۵
کیفیت جمع آوری و گزارش پیشینه در اقدام پژوهی	۲۶
نقد و بررسی مورد پیشینه ارائه شده.....	۲۸
نکته کلیدی اعتبار مرور پژوهش.....	۳۱
گام پنجم: جمع آوری اطلاعات (شواهد ۱)	۳۲
داده ها و شواهد	۳۲
روش گردآوری شواهد.....	۳۲
نکته کلیدی اعتبار.....	۳۳
نمونه اقدام پژوهی بر تر	۳۴

مقدمه

اقدام پژوهی یکی از جدیدترین و چالش انگیزترین روش های تحقیق در علوم اجتماعی است. چالش انگیزی این روش در تنوع برداشت ها و تفاوت در مفهوم پردازی ها نهفته است. این روش در علوم تربیتی و در قلمرو تعلیم و تربیت نیز باعث بروز مجادلات و طرح مباحث اساسی شده است. این مباحث دامنه گسترده ای دارند که از موضوعات روش شناسی تا جزئی ترین شیوه های اجرای اقدام پژوهی را در بر میگیرد. اتفاق نظری بر سر مفهوم، روش و چگونگی ارزشیابی اقدام پژوهی وجود ندارد این ویژگی نه تنها امتیازی منفی برای این روش تحقیق نیست، بلکه ارزش آن را نشان می دهد.

این ادعا در انعطاف پذیری بالای اقدام پژوهی ریشه دارد. انعطاف پذیری سبب می شود پژوهشگر خود را در قالب های محدود که در سایر روش های تحقیق تجویز می شود زندانی نکند. اقدام پژوهی ضمن اینکه روش خاص خود را دارد، نسخه معینی را تجویز نمی کند، بلکه دست پژوهشگر را در مراحل تحقیق، براساس تشخیصی که از ویژگی ها و جایگاه مسئله مورد نظر دارد، بازمی گذارد. این ویژگی ظرفیت خلق ایده های جدید در حل مسئله را افزایش می دهد و باعث می شود که هر اقدام پژوهی به سهم خود نگاه خاصی به مسئله ای واحد داشته باشد.

بازاندیشی یک مسئله معین، در چارچوب رویکرد خاص هر یک از پژوهشگران در درک مسئله صورت می گیرد و در نتیجه، در یک از آنها براساس تجربه و دانش خود به راه حل جدیدی می رسد. از دیرباز یکی از انتقادهای وارده بر مطالعات اقدام پژوهی نکته گیری صاحب نظران به مبحث اعتبار این نوع پژوهش بوده است.

از شروع پژوهش تا پایان و حتی توضیح چگونگی گزارش تحقیق، معیارهایی را برای اعتباربخشی به اقدام پژوهی در نظر می گیرند. مدرس، خودش پژوهشگر است و نقش اصلی پژوهش به عهده خود اوست و اقدام پژوهی پاسخی است به انتقادهایی که از کاربردی نبودن اغلب پژوهش های مرسوم به عمل می آید. از روش های تجزیه و تحلیل ساده استفاده می شود و تاکید بر معنادار بودن عملی است تا معنادار بودن آماری. آنها در عمل کنترل تمام مراحل پژوهش را در دست میگیرند و به بازسازی مهارت های حرف های خود می پردازند. می توان گفت که اقدام پژوهی، تنها پژوهشی است که در آن به صورت کامل کاربردی بین نظریه و عمل

پیوند برقرار می شود. شاید بتوان آن را ویژگی طلایی اقدام پژوهی نامید، زیرا دغدغه تمامی پژوهشگران در سایر روش های پژوهشی، کاربرد یافته های تحقیقاتشان است و این امر عمالاً در فرایند اقدام پژوهی متبلور می شود.

در نتیجه، اقدام پژوه به عنوان یک کارگزار فکور می کوشد تمامی قابلیت های فکری و وجودی خود از جمله اندوخته علمی اش را به کارگیرد. با ارزیابی میزان تاثیر اقدامش -که براساس مبانی نظری و یافته های سایر پژوهش ها اتخاذ شده -نتایج منحصر به فردی به دست آورد. اقدام پژوهی متضمن رویکردی به پژوهش یا تولید دانش است که در آن فاصله میان محیط عملی (اجرا) و محیط تولید دانش از میان می رود. بدین ترتیب، معضل کاربرست نتایج که ناظر بر پرکردن خلأ میان این دو محیط است به خودی خود منتفی می شود.

ویژگیهای اقدام پژوهی

تفاوت اقدام پژوهی با سایر انواع پژوهش ها را می توان به صورت عمده در فرآیند عمل لحاظ کرد. به این صورت که در اقدام پژوهی، محقق قدم به قدم، ضمن ایجاد تحول در محیط کار یا منطقه تحت پوشش خود، به اطلاعات و یافته هایی دست پیدا می کند. به عبارت دیگر اقدام پژوهی در سرانجام کار خود منجر به ایجاد تغییر در وضع موجود می شود، برخی از ویژگیهای اقدام پژوهی عبارتند از:

۱. پژوهشی مشارکتی است: این نوع پژوهش مشارکتی است، زیرا فرد یا افراد اقدام پژوه با یاری همکاران و سایر پرسنل و نیز افراد جامعه یا سایر ادارات و نهادهای دولتی و غیر دولتی اقدام به پژوهش می کنند. در حالی که در پژوهش های مرسوم و دانشگاهی مسئله مورد تحقیق ضرورتاً مسئله خود محقق نیست بلکه محقق به عنوان فردی حرفه ای وارد جریان تحقیق می شود.

۲. تاکید بر عمل دارد: در این پژوهش تاکید بر این است که اقدامی در محیط کاری صورت گیرد که منجر به اصلاح و یا تغییر وضعیت شود. بنابراین مطالعه توصیفی برای تعیین علل وضع موجود، یا عوامل موثر بر آن

۳. هیچکدام اقدام پژوهی محسوب نمی شود. زیرا نتیجه این نوع پژوهش به طور مستقیم و بلافاصله در بهبود وضعیت ارائه خدمات و اجتماع تاثیر نخواهد داشت.

۴. خود ارزیاب است: تغییرهایی که در فرآیند پژوهش صورت می گیرد یعنی چگونگی پیشرفت کار و حتی نتیجه تغییر و اصلاح موقتی، همواره توسط خود پژوهشگران یا افراد درگیر در پژوهش مورد ارزیابی قرار می گیرد.

۵. مبتنی بر ارزش های درونی افراد است: افراد درگیر در این پژوهش در برابر موضوع پژوهش نوعی احساس درونی و تعلق خاطر دارند. نوعی احساس تعهد و نیاز به تغییر و تحول در محیط کار و اجتماع ایجاد می کند. بنابراین تا پرسنل چنین میل و احساسی نداشته باشند چندان راغب برای انجام این پژوهش نخواهند بود.

۶. ساده است: چون هدف از این کار حل مسائل و مشکلات موجود در محیط کار می باشد بنابراین حالتی ساده دارد و بدون توجه به مراتب تحقیقاتی معمول روند ساده تری را طی میکند و محقق فردی است که می خواهد وظیفه شغلی و اجتماعی خود را به بهترین وجه انجام دهد. بعنوان نمونه کارمندی که برای بهبود وضع محیط کاری خود اقدام به بررسی و پژوهش می کند، کار او دور از پیچیدگی های اداری و سازمانی است.

۷. روشی ساده است: این روش پیچیدگی های برخی روشهای تحقیق علمی را ندارد. هم چنان که می دانید در روش های تحقیق مرسوم و علمی، مراحل تحقیق ویژه ای را باید طی کرد که هر مرحله مستلزم داشتن مهارت های خاص آماری یا روش تحقیق است. مثل تعیین متغیرها، نمونه آماری، روش های تجزیه و تحلیل آماری، تعریف های عملیاتی و جز این ها. اما اقدام پژوهی در مقایسه با پژوهش های علمی، انعطاف پذیرتر است. به همین علت محقق مجبور نیست خطی مستقیم را پیش گیرد و تا آخر ادامه دهد. بلکه به تناسب پیشرفت کار و در حین کار، می تواند تجدید نظر کرده و اقدام های پیش بینی نشده ای انجام دهد.

۸. تعمیم پذیری یافته ها ضروری نیست: گرچه در این روش نیز تلاش بر این است تا ضمن حل مسئله های گوناگون بر دانش خود و دیگران بیفزائیم، اما مانند پژوهش های دانشگاهی تعمیم پذیر بودن یا نبودن

این روش چندان مورد نظر نیست. ممکن است این روش حل مسئله در موارد مشابه دیگر صدق نکند و بهتر آن است که بتوان این نوع یافته ها را در موارد دیگر نیز به کار گرفت، اما چندان دغدغه کاربرد در همه موارد را نخواهیم داشت. آنچه مهمتر است ادامه اقدام موفق در زمان های بعد از اتمام آن و یا تعمیم زمانی آن می باشد.

۹. نگاهی از درون است: اقدام پژوه از درون محیط کاری و اداری خود به مسائل می نگرد و هدفش حل مسائل درونی و فعلی است. در حالی که در پژوهش های دانشگاهی نگاه از بیرون به درون است. بنابراین در چنین تحقیقاتی منظور از محقق کسی است که تحقیق می کند، اعم از اینکه در امر تحقیقات علمی متخصص باشد یا نباشد.

اهمیت و ضرورت اقدام پژوهی

۱. یکی از راه های مناسب برای حل مسئله است.
۲. پژوهش حین انجام کارهای اداری است.
۳. به راه های نو و خلاقانه منجر می شود.
۴. باعث اصلاح وضع نامطلوب می شود.
۵. فرهنگ پژوهش عمومی می شود
۶. باعث رشد و بالندگی عمومی می شود.
۷. راه حل های تئوری جای خود را به راه حل های عملی و منطقی می دهد.

ویژگی اقدام پژوه

۱. اقدام پژوه یک فرد مسئولیت پذیر است که برای رضایت خداوند و آرامش روحی خودش اقدام به کار مثبت می کند.
۲. از بهبود وضع محیط کاری خود احساس لذت و رضایت نموده و وقتی گزارش کار پژوهشی خود را ارائه می کند از آن به عنوان یک اثر ارزشمند دفاع می نماید.

۳. کسانی که در محیط کار و اجتماع خود دست به پژوهش می زنند، به ابعاد مختلف و ظرایف اطراف خود توجه بیشتری نموده و عمیق تر، با فکر و اندیشه و تعقل بیشتر دست به تلاش و فعالیت می زنند، با مسئله برخورد کرده و در حل آن می کوشند. حل مسائل پیرامون زندگی موجب افزایش اطلاعات و توانمندی های افراد جامعه می شود. به ویژه که اقدام پژوه، با تعامل فکری با دوستان یا همکاران، محیط صمیمی و مشارکتی برای تحقق اهداف خود پدید می آورد، از تجارب، معلومات و همکاری های افراد مختلف بهره مند می شود و این امر به بالندگی شخصیت او منجر می شود.

۴. کسانی که به اقدام پژوهی می پردازند معمولاً افراد خلاق و مبتکری هستند. همچنین از سوی دیگر با اقدام پژوهی خلاقیت فرد شکوفا می شود

۵. اقدام پژوه فردی نوگراست و بدنبال تغییر و تحول پیرامون خود می باشد.

۶. توانمندی و اعتماد به نفس فرد بیشتر می شود زیرا به دلیل درگیری ذهنی و فکری با جوانب مختلف موضوع، توانمندی افراد اقدام پژوه در کنترل وقایع پیرامونشان افزایش می یابد. تجارب آنان با اندیشه، تعقل، تدبیر و تفکر همراه می شود و چنین کسانی زندگی خود را با علم و پژوهش همراه کرده و به ارتقای کیفی شرایط موجود می پردازند.

۷. اقدام پژوهی می تواند باعث شود افراد انتقاد پذیر، مشارکت جو، شجاع، با اعتماد به نفس، ایثارگر و از خودگذشته، دلسوز و مهربان و با گذشت و... شوند.

تفاوت اقدام پژوهی Action Research با پژوهش دانشگاهی Academic Research و

اشتراک آنها

• تفاوتها

۱. موضوع پژوهش دانشگاهی نسبت به موضوع اقدام پژوهی کلی تر است.
۲. اقدام پژوهی در کوتاه ترین زمان نتیجه می دهد.
۳. مراحل عمل پژوهش دانشگاهی خطی است. یعنی اثر A به روی B سنجیده می شود. ولی اقدام پژوهی فرایندی است، یعنی دورانی است.

۴. پژوهش دانشگاهی به پژوهشگر متخصص نیاز دارد ولی اقدام پژوهی به وسیله فردی نیمه متخصص نیز امکانپذیر است.

۵. اقدام پژوهی کاربردی است. اما پژوهش دانشگاهی ممکن است کاربردی باشد و یا بنیادی

۶. اقدام پژوهی در پی تعمیم یافته های خود نیست. اما در پژوهش دانشگاهی، تعمیم یکی از دغدغه های اساسی پژوهشگر است.

۷. اقدام پژوهی، پژوهشی شخصی است، یعنی محور اساسی مسئله من است. مثال: چه مشکلی برای من بوجود آمده و باید حل کنم.

• تشابه ها

۱. هر دو نظام مند هستند.

۲. هر دو احتیاج به اطلاعات دقیق و جدید دارد.

۳. هر دو به صورت نظام مند کنترل می شود.

۴. هر دو دانشی تولید و موجب بهسازی امور می شوند.

۵. هر دو احتیاج به ابزار سازی برای جمع آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل درست اطلاعات دارند.

چرخه اقدام پژوهی

چرخه اقدام پژوهی را می توان متشکل از چهار مرحله دانست:

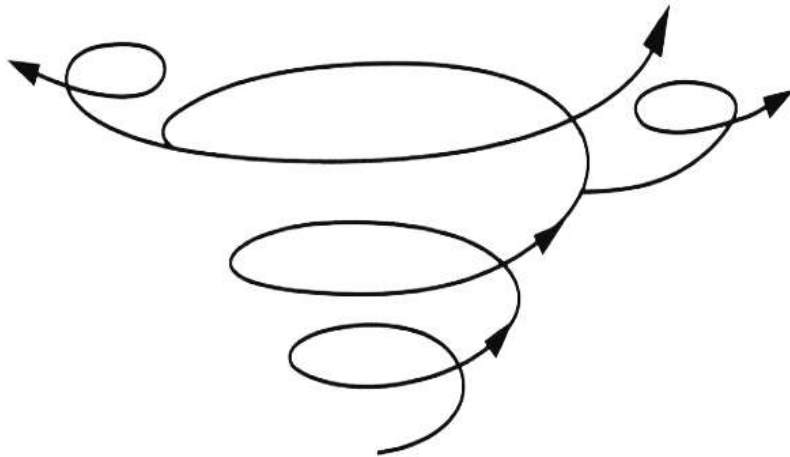
۱. برنامه ریزی

۲. اقدام

۳. مشاهده

۴. بازاندیشی و تعدیل اقدام

مراحل و نحوه برقراری رابطه بین مراحل چرخه اقدام پژوهی ماهیت چرخشی یا حلزونی دارد:

مراحل اقدام پژوهی

پژوهش به عنوان جست و جوی نظام مند برای کشف مجهول یا حل مسئله، نیازمند طی مراحل است که یکی از مهمترین این مراحل طراحی مطالعه و پیش بینی مراحل مختلف تحقیق می باشد. با توجه به نوع و هدف پژوهش، نیز علاقه ها و سلیقه های پژوهشگر، مراحل پژوهش در عین تبعیت از منطق علمی و عقلی، می تواند صورت های متفاوتی پیدا کند. برای نمونه در مقایسه با پژوهش های رسمی و دانشگاهی که معمولاً خطی و تا حدودی تمام مراحل از پیش تعیین شده است، مراحل اقدام پژوهی در عین پیروی از مراحل خاص دارای انعطاف بیشتری است. اقدام پژوهی به طور ساده دارای سه مرحله عمده است: تشخیص، تغییر و ارزیابی. به این معنا که اقدام پژوه مسئله ای را تشخیص می دهد، تلاش می کند وضع نامطلوب را تغییر دهد و این تغییر را ارزیابی علمی کند. اگر پاسخ مثبت بود کار را ادامه می دهد در غیر این صورت به راه های دیگری می اندیشد. بنابر این مراحل اقدام پژوهی مراحل کاملاً خطی یا پلکانی نیست، بلکه محقق در هر زمان صلاح بداند به تغییر راه حل و اجرای مجدد عملیات می پردازد. لذا اقدام پژوه مانند یک معمار باید ابتدا به طراحی این نقشه بپردازد که به آن "پیشنهاد اقدام پژوهی" می گویند.

این مراحل به طور خلاصه شامل موارد ذیل می باشد:

۱. واکاوی زمینه ها و تشخیص موقعیت مسأله دار

۲. عنوان پژوهش

۳. مقدمه پژوهش (توصیف موقعیت مسأله دار، بیان مسأله، اهداف، سؤالات و دغدغه های پژوهشگر)

۴. بررسی پیشینه (بررسی انتقادی ادبیات پژوهش)

۵. جمع آوری اطلاعات (شواهد ۱)

۶. تحلیل و تفسیر داده ها

۷. راه حل و اقدامات (انتخاب، اعتبار، اجرا، ارزیابی و اصلاح)

گام اول: واکاوی زمینه ها و تشخیص موقعیت مسأله دار

نخستین گام در هر اقدام پژوهی، تعیین موضوع یا زمینه تحقیق می باشد. لازم است پژوهشگر مشخص کند که: آیا موضوع مورد توجه وی با مشکلات موجود در زتدگی و محیط پیرامونش ارتباط دارد؟ آیا موضوع قابل بررسی و تحقیق است؟ برخی مواقع پژوهنده موضوعی را انتخاب می کند که به علل گوناگون از جمله وسیع بودن موضوع یا ارتباط آن با عوامل مختلف اجتماعی، امکان پژوهش در مورد آن بعید به نظر میرسد مثلاً حل مشکل بیکاری و فقر در جامعه.

انتخاب عنوان گام مهمی است، اما نباید زیاد نگران بود زیرا در هر مرحله از کار می توانید حتی موضوع و محور اصلی پژوهش خود را تغییر دهید. موضوع شما نمی تواند بررسی وضعیت و یا بررسی ارتباط و یا بررسی علل یک مشکل باشد. به عنوان یک اقدام پژوه موضوع شما باید بدنبال بهبود و یا اصلاح وضعیت باشد. بنابراین موضوع پژوهش باید:

۱. مورد علاقه شما باشد.
۲. پژوهش پذیر باشد: مثلاً بهبود وضعیت اقتصادی، رفع بیکاری مشکلات گسترده ای هستند که برای حل آنها تلاشی ملی مورد نیاز است.
۳. دارای اهمیت باشد: موضوعی دارای اهمیت است که مرتبط با شغل شما و نتیجه آن برای دیگران هم شایان توجه و تامل باشد.
۴. در توان پژوهشگر باشد: باید توانایی علمی، امکانات و شرایط لازم برای اجرای پژوهش را داشته باشید.
۵. منابع اطلاعاتی کافی در اختیار داشته باشید.
۶. موضوع باید مطلبی باشد که واقعاً پاسخ آن از پیش معلوم نباشد و دیگران نیز در این باره کاری نکرده باشند. از کارهای تکراری، تقلیدی و کم ارزش دوری کنید.
۷. مطالعه آن نیازمند به زمانی طولانی نباشد (به طور معمول یک سال تحصیلی)
۸. حتی الامکان مطالعه آن با مشارکت دیگران انجام پذیرد.
۹. موضع ساده، روشن و برای دیگران قابل فهم باشد.

• ۱- زمینه های اقدام پژوهی (موضوعات پژوهش)

هدف اساسی اقدام پژوهی (برنامه معلم پژوهنده)، بررسی، شناسایی، تبیین و حل مسأله و مشکل محیط کار و فعالیت است (کلاس درس، مدرسه، و ادارات آموزش و پرورش). از نتایج اقدام پژوهی برای حل مسائل خاص در موقعیت های معین استفاده می شود. در اقدام پژوهی، معلم پژوهنده، پژوهش خود را شخصاً به مرحله اجرا آورد و از نتایج آن در بهبود شرایط کاری خود بهره می برد. معلمان و فرهنگیان علاقه مند می توانند با بهره گیری از این روش به پژوهش بپردازند. برخی از مهمترین زمینه های اقدام پژوهی به شرح زیر می باشد:

۱. مسائل مربوط به فرایند یاددهی - یادگیری (روش های تدریس، سنجش و اندازه گیری، فناوری اطلاعات، خلاقیت، گروه بندی و...)

۲. مسائل مربوط به فرایند شناسایی، اصلاح و بهبود مشکلات عاطفی و رفتاری دانش آموزان

۳. موضوعات مربوط به با نشاط سازی مدارس و کلاس های درس، تحقق مدرسه زندگی

۴. موضوعات مربوط به مدیریت مدارس (بررسی مسائل و راه حل ها) مواردی از قبیل: ارتقاء مشارکت اولیا دانش آموزان در اداره امور مدرسه، بهبود فرایندهای مدیریت مدرسه، ارزشیابی عملکرد دبیران، روش های بهبود نظارت بر فعالیت های آنان، ارتقاء جو مدرسه

۵. موضوعات مربوط به بهبود فرایندهای مدیریتی در ادارات کل آموزش و پرورش استان ها و ادارات مناطق (مواردی نظیر بهبود فرایند بهره وری، بهبود فرایند تصمیم گیری، بهبود فرایند برنامه ریزی، نظارت بر عملکردها، مدیریت مشارکتی، ارزشیابی عملکرد، فرهنگ و جو سازمانی، تکریم ارباب رجوع، مدیریت زمان، کارآفرینی، راه های افزایش انگیزه همکاران

تومال (۲۰۱۰) چهار زمینه اصلی با عنوان موضوعات دانش آموز مدار، موضوعات معلم مدار، موضوعات مدرسه مدار و موضوعات متمرکز بر پیشرفت آموزشی را برای انجام اقدام پژوهی معرفی و مصادیقی از آنها ذکر کرده است. همچنین کوشای (۲۰۰۵) بهبود عملکرد کلاسی، پژوهش در یک زمینه مشخص، تمرکز بر محل کار، و اجرای راه کارهای جدید را به عنوان زمینه هایی برای اقدام پژوهی معرفی کرده است.

دسته بندی تومال (۲۰۱۰) از نمونه های رایج نیازهای یشرفت حرفه ای برای اقدام پژوهی را در جدول زیر می توان ملاحظه کرد:

موضوعات دانش آموز محور	موضوعات معلم مدار	موضوعات مدرسه محور	موضوعات متمرکز بر پیشرفت آموزشی
۱- ایجاد عزت نفس ۲- اصلاح عادات مطالعه و تحقیق ۳- گسترش روابط درون - فردی دانش آموزان ۴- کمک به دانش آموزان برای کار با یکدیگر ۵- کمک به دانش آموزان برای تغییر ۶- اصلاح و بهبود انگیزه دانش آموزان	۱- اصلاح مراقبت از دانش آموزان ۲- مدیریت منازعه دانش آموزان ۳- مشاوره با دانش آموزان ۴- کمک به دانش آموزان برای حل و فصل احساسات شدید خود ۵- آموزش دانش آموزان مسأله ساز ۶- اعمال مسایل انضباطی	۱- توجه به محدودیت های مالی ۲- مشارکت والدین در امور مدرسه ۳- اصلاح و بهبود ساختار سازمانی ۴- بهبود رهبری ۵- ایجاد فضای کار گروهی ۶- گسترش برنامه ریزی اصلاحی در مدرسه	۱- بهبود نمرات آزمون ها ۲- بهبود تکنیک های آموزشی ۳- گسترش آموزش گروهی ۴- پیشرفت آموزشی ۵- اصلاح برنامه آموزشی ۶- بهبود موفقیت دانش آموزان

○ ۱-۱- زمینه های اقدام پژوهی در مورد دانش آموزان

بسیاری از مسایل در مورد دانش آموزان می تواند زمینه تحقیقاتی را برای انجام اقدام پژوهی های مؤثر برای معلمان فراهم نماید. مسایل بسیاری در مورد دانش آموزان در موقعیت آموزشی (از جمله مسایل آموزشی، جسمی، روحی، روانی و بهداشتی) وجود دارد که ممکن است موقعیت منحصر به فرد پژوهشی را فراهم بیاورد. این ها مسایلی هستند که در یک بافت و موقعیت دیگر ممکن است پژوهشی را فراهم بیاورد. این ها مسایلی هستند که در یک بافت و موقعیت دیگر ممکن است پژوهشی از نوعی دیگر را طلب نمایند. هر موقعیت آموزشی که در آن با یک مسأله پژوهشی از نوعی دیگر را طلب نمایند. هر موقعیت آموزشی ای که در آن به یک مسأله پژوهشی روبه رو می شوید لزوما شما را به سوی اقدام پژوهی هدایت نمی کند. برخی از مسایل دانش آموزان را بهتر است با سایر روش های تحقیق مورد مطالعه قرار داد و پاسخی برای آن یافت. در عین حال اقدام پژوهی روش بسیار خوبی برای کمک به معلمان برای حل بسیاری از مسایل شغلی و کاری است. مسأله پرخاشگری از جمله مسایلی است که در دنیای روانشناسی تحقیقات فراوانی در مورد ان انجام شده و دانشمندان بزرگی نظریه های مهم بنیادی و کاربردی در این زمینه ارائه داده اند. اما در یک موقعیت ویژه

زمانیکه معلم با دانش آموزی مواجه می شود که مدام با سایر دانش آموزان بر سر کوچک ترین مسایل درگیر می شود و از الفاظ زشت استفاده می کند و حتی گاهی کار به درگیری فیزیکی می کشد، معلم باید هر چه زودتر اقدامی برای کنترل این موقعیت مسأله دار در محیط آموزشی خود انجام دهد. ممکن است معلم برای تشخیص بهتر مشکل دانش آموز و احتمالاً کشف راه حل های بهتر دیگری به سراغ یافته ها و منابع آکادمیک برود اما در هیچ کتاب یا مقاله و در قالب هیچ نظریه ای مشکلی که دقیقاً دانش آموز او با وضعیت خاص خودش در این موقعیت خاص با آن درگیر است مطرح نشده و پیرو آن هیچ راهکار آماده و از پیش مشخص شده ای برای رفع این مشکل پیشنهاد نشده است. درست اینجاست که انجام یک اقدام پژوهی نظام مند و ساختاریافته برای رفع یا بهبود این موقعیت مسأله انگیز ضرورت پیدا می کند.

○ ۲-۱- زمینه های اقدام پژوهی در مورد معلم

معلم پژوهنده همچنین می تواند کار خود را زیر ذره بین قرار دهد. در این صورت می تواند درباره وضعیت هایی که خود او در مرکز آن قرار دارد به اقدام پژوهی دست بزند. به عبارت دیگر معلم عملکرد خود را مورد پژوهش قرار می دهد. این پژوهش در بیشتر موارد به زمینه های مرتبط با تدریس وصل می شود. معلم می تواند نحوه تدریس خود در دروس متفاوت، مباحث مربوط به تدریس خرد و همچنین ظرفیت های تدریس کارآمد خویش یا سارین در دروس خاصی را مورد پژوهش قرار دهد و در این مسیر از سیار همکاران باتجربه تر کمک گیرد. به یادداشت یکی از معلمان در این زمینه توجه کنید. عبدی فر (۱۳۹۱) در گزارش اقدام پژوهی خود با عنوان «چگونه توانستم دانش آموزان کلاس چهارم را به انشا علاقه مند کنم؟» یکی از دلایل شغف دانش آموزان در این درس را بی علاقهی خودش (معلم) به درس می داند. او یکی از اهداف اقدام پژوهی خود را در «تغییر نگرش دانش آموزان و همکاران به درس انشا» می داند.

○ ۳-۱- زمینه های اقدام پژوهی در مورد برنامه درسی

بی تردید هر برنامه درسی هر چقدر هم کارشناسانه و علمی طراحی شده باشد باز هم ممکن است نقایص و ابهاماتی داشته باشد که همین مشکلات می تواند زمینه اقدام پژوهی معلمان واقع گردد. وینتر (۱۹۸۹) در این مورد می گوید « معلمان نباید یقین کنند که هر برنامه درسی ارایه شده به وسیله یک طراح برجسته همیشه مفید است .. و در اینجا همیشه نیاز به تجزیه و تحلیل وجود دارد». همچنین دامنه اقدام پژوهی در

این زمینه بسیار گسترده و فراگیر است و می توان «در مقاطع مختلف آموزشی (ابتدایی، متوسطه، عالی) به ارزیابی برنامه های درسی و بهبود آنها پرداخت». البته این نکته را هم نباید از نظر دور داشت که به یقین عواملی همچون تجربه فراوان معلم در انجام پژوهش و تدریس و همچنین تسلط او به دانش نظری مرتبط با موضوعات مطرح شده در کتاب های درسی باید یک جا در معلم معلم پژوهنده جمع باشد تا او بتواند در جت بهبود برنامه درسی به اقدام پژوهی بپردازد.

○ ۴-۱- زمینه های اقدام پژوهی در مورد محیط آموزشی

این زمینه با زمینه های بالا همپوشانی دارد و حتی در برخی موارد دربرگیرنده آنهاست. محیط آموزشی و تمامی عوامل مرتبط با آن به عنوان یک بافت آموزشی- تربیتی میدان عمل پژوهشگران است. موارد بسیاری در محیط آموزشی وجود دارد که می تواند مورد واکاوی و بررسی قرار گیرد از جمله جو آموزشی یک مدرسه که از سوی کادر اجرایی تدارک و اجرا می شود. توجه معلم پژوهنده به این فضای آموزشی و به نقد کشیدن آن در یک طرح اقدام پژوهی، زمینه مناسبی جهت انجام یک پژوهش حین عمل محسوب می گردد. در این مورد به موقعیتی ک آقای احمدی در یک مدرسه راهنمایی با آن روبه رو شد و زمینه را برای یک مطالعه اقدام پژوهی برای او فراهم نمود اشاره می کنیم:

آقای احمدی معلم درس ادبیات فارسی در یکی از مدارس راهنمایی یک منطقه متوسط شهر است. او در این مدرسه با چندین کلاس متفاوت سروکار دارد. نکته ای که چندی است ذهن او را درگیر کرده شاید چندان مربوط به امور آموزشی و کلاس درس نباشد. درواقع مسئله ای در محیط آموزشی وجود دارد که زمینه ساز دغدغه ای برای ذهن آقای احمدی شده، به گونه ای که درصدد بررسی این موقعیت و چاره اندیشی برای بهبود و اصلاح آن برآمده است. رفتار یکی از معاونان مدرسه با دانش آموزان، به نظر آقای احمدی، رفتار مناسبی در برخورد با دانش آموز به خصوص در مقطع حساس دوره راهنمایی نیست. این معاون در امر و نهی مداوم خود به دانش آموزان، همواره با داد و فریاد، با کلمات و جملات تحقیرکننده و حتی گاهی اوقات توهین آمیز دانش آموزان را خطاب قرار می دهد، و حتی گاهی با آن ها درگیری لفظی پیدا می کند. این موضوع زمانی برای آقای احمدی مسئله ساز شد که خیلی اتفاقی شاهد تنبیه بدنی یکی از دانش آموزان توسط این معاون مدرسه شد. آقای احمدی مجبور به مداخله و بحث و مجادله با معاون گردید. پس از مشاهده این وضعیت، آقای احمدی تصمیم گرفت این موقعیت را به عنوان زمینه ای که ریشه در محیط آموزشی دارد، برای انجام اقدام پژوهی برگزیند.

توضیحاتی که پیش از این ذکر شد تلاشی در جهت انجام صحیح این مرحله است. برای توضیح بیشتر مراحل کار، به گونه ای که بتوان در مورد اقدام پژوهی به صورت گام به گام راهنمایی کرد به مثال زیر می پردازیم:

آقای شکاری، اکنون که با زمینه های اقدام پژوهی آشنایی پیدا کرده، با دقت در تمامی جنبه های آموزشی، می کوشد موقعیت (های) مسئله دار را شناسایی کند. به موازات آن که به انجام وظایف حرفه ای خود در محیط آموزشی مشغول است، در مورد دانش آموزان برنامه درس های گوناگون، و محیط آموزشی که در آن مشغول به خدمت است با دقت و تیزبینی خاصی عمل می کند. حتی تدریس خود را زمینه ای می داند که می تواند موضوع اقدام پژوهی اش باشد. و مصمم است اگر نشانه هایی از وجود مسئله ای مهم و قابل پژوهش در یکی از زمینه های تدریسش مشاهده کرد به بررسی آن بپردازد.

البته او بیشتر علاقه مند است در مورد دانش آموزان کار کند. در ابتدای امر، نشانه هایی مبنی بر وجود مسئله در کلاس درس برای او نمایان می شد که او را دچار تردید می کرد. اما با بررسی بیشتر برای او محرز می شد که این مسائل نیاز به اقدام پژوهی ندارند و با چند پی گیری ساده قابل حل هستند از جمله دیر آمدن چند دانش آموز به کلاس پس از اتمام هر زنگ تفریح، یا حتی نقایص آشکاری که در تکالیف دو سه نفر از دانش آموزان دیده می شد، یا بی دقتی برخی دانش آموزان در املا. آقای شکاری چندین بار با مسائلی از این قبیل روبه رو شد، اما هر بار با اتدکی پی گیری (بررسی موقعیت، مطالعه در مورد آن، و مشورت با همکاران در جهت کسب اطلاعاتی مفید در مورد نحوه برطرف کردن مشکل)، توانست آن ها را برطرف کند. در مورد این مسائل اطلاعات فراوانی از قبل (به خصوص در پیشینه مطالعاتی) وجود داشت که به حل مشکل کمک می کرد. همین امر موجب شد که آقای شکاری به آن ها به چشم موقعیتی مسئله دار نگاه نکند.

اما در همین اثنا یکی از دانش آموزان به اسم علی ح حرکتی از خود نشان می داد که گاهی آقای شکاری را به فکر فرو می برد. علی گاهی در زنگ ریاضی به بهانه ای خود را زیر میز پنهان می کرد، به خصوص زمانی که معلم می خواست دانش آموزان را برای انجام تمرینات پای تابلو بیاورد. آقای شکاری پس از چندین بار مشاهده این حرکات علی در طول حدود یکی دو هفته، به این نتیجه رسید که او از حضور پای تابلو و پاسخ تمرینات ریاضی طفره می رود.

از تلاش آقای شکاری در جهت تشخیص موقعیت مسئله دار و اولویت ها می توان استنتاج کرد که مسئله، هر اندازه هم که با اهمیت جلوه یابد، می بایست مورد واکاوی اولیه قرار گیرد و بررسی گردد که

آیا اطلاعاتی از قبل در مورد راه های برطرف کردن این مسئله وجود دارد یا خیر. بی تردید در صورتی که این راه کارها از قبل (نزد سایر همکاران یا در پیشینه موضوع) وجود داشته باشد، نمی توان آن مشکل را موقعیت مسئله دار و مهمی برای اقدام پژوهی به شمار آورد، چرا که راه حل مسئله از قبل وجود داشته و پژوهش مجدد در این زمینه دو مخاطره را به دنبال خواهد داشت: (۱) اتلاف وقت، نیرو و هزینه معلم و (۲) انحراف معلم از مسیر تشخیص صحیح موقعیت های پنهان و مسئله دار موجود در محیط آموزشی وی که نسبت به مسئله ای که معلم به آن پرداخته از اهمیت بیشتری برخوردار بوده اند.

• ۲- تشخیص حدود مسأله

پس از اینکه مسأله قابل تحقیق در یک زمینه اقدام پژوهی را تشخیص داد می بایست به تعیین حدود مسأله و تشخیص مرزهای آن پردازد. این امر با تأمل معلم در ابعاد گوناگون آن عملی خواهد شد. معلم می بایست به هر شکلی که مناسب به نظر می رسد در تحدید مسأله بکوشد. در این راستا می تواند از سایرین کمک بگیرد. برای درک بیشتر نحوه تحدید مسأله و شناسایی مرزهای آن به مثل آقای شکاری توجه کنید:

آقای شکاری اکنون تقریباً مطمئن شده است که علی از درس ریاضی به خصوص زمان که معلم می خواهد او را برای حل تمرینات پای تابلو بیاورد هراس دارد. اما سؤالی که اکنون برای آقای شکاری پیش آمده، این است که آیا این هراس فقط مربوط به درس ریاضی می شود یا این که این وضعیت در دروس دیگری نیز برای علی مصداق دارد؟

آقای شکاری جهت تشخیص حدود و ابعاد مسئله موجود دست به اقداماتی زد از جمله علی را در دروس دیگر، به خصوص مواقع پرسش از دانش آموزان زیر نظر گرفت. اقدامات دیگر آقای شکاری عبارت بودند از: صحبت با معلم سال گذشته و والدین او و نیز با خود علی. این کار آقای شکاری به عبارتی برداشتن به اعتباریابی (در این جا اعتبار دموکراتیک) در این مرحله از اقدام پژوهی

او بعداً در مقوله اعتبار پژوهش و در گزارش اقام پژوهی هم می تواند به این کار جهت اعتباربخشی به تحقیق خویش پردازد، امری که متأسفانه در بیشتر آثار اقدام پژوهی معلمان با چند عبارت کلیشه ای از قبیل روشن و قابل فهم بودن راه حل های انتخابی، قابل اجرا و عملیاتی بودن راه حل ها، پژوهشی و کاربردی بودن فعالیت ها، ابتکاری بودن بعضی از راه حل های انتخابی و ... توجیه می شود.

گام دوم: تنظیم صحیح عنوان

عنوان در درجه اول باید معرف مشکلی باشد که از طریق اقدام پژوهی قابل پژوهش است. گاهی معلمان از عناوینی که بیشتر مناسب سایر روش های پژوهشی است برای اقدام پژوهی خویش استفاده می کنند. به عنوان مثال در موارد معلمان به بررسی رابطه ها یا تفاوت های بین متغیرها، با بررسی روابط علت و معلولی در قالب یک طرح اقدام پژوهی می پردازند.

به طور کلی از ویژگی های عنوان مناسب برای اقدام پژوهی می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. جامع و مانع بودن

۲. تمرکز بر بهبود عملکرد و اصلاح یک موقعیت

۳. ارتباط هر چه بیشتر با مباحث حرفه ای پژوهشگر

۴. پژوهش پذیر بودن

۵. دوری از کلی گویی و ابهام

• عناوین نامناسب

❖ افزایش مداخله ما در جهت بهبود آموزشی علی مبتلا به سندروم داون و تحت آموزش

❖ بررسی تأثیر علاقه مندی های دانش آموزان بر تشویق دبیران به استفاده از آزمایشگاه

• عناوین مناسب

❖ چگونه توانستم مشارکت اولیاء دانش آموزان را در امور پژوهشی بهبود ببخشم؟

❖ چگونه توانستم طریقه صحیح خواندن نماز را بین دانش آموزان مدرسه بهبود ببخشم؟

❖ چگونه توانستم مشکلات دهان و دندان دانش آموزان پایه اول را کاهش دهم؟

❖ چگونه توانستم کلاس بی انگیزه و معلم محور را به کلاس بانشاطی تبدیل کنم؟

❖ چگونه توانستم دیدگاه منفی یکی از دانش آموزانم در درس ریاضی را تغییر دهم؟

برخی از معلمان پژوهنده معتقدند که در پایان جمله عنوان بایستی از نقطه استفاده شود، نه علامت سؤال. استدلال آنها این است که عنوان یک جمله خبری است نه جمله ای پرسشی. در این مورد، می بایست به ماهیت عنوان در تمام پژوهش ها به خصوص در اقدام پژوهی توجه کنیم، یعنی عنوان در اقدام پژوهی یک مسأله است و به طور مشخص حاوی یک سؤال پژوهشی. بنابراین، وقتی عنوان ما به طرح یک مسأله می پردازد که در بتن خود در پی پاسخ به یک سؤال پژوهشی است، بهتر است که از علامت سؤال در انتهای جمله آن استفاده شود. هدف از این کار بیشتر از اطمینان از مراعات این قاعده است که «این عنوان بیانگر همان

مسأله مبهمی است که به عنوان معلم پژوهنده با آن روبه رو شده ام. پاسخ به این سؤال بوده که من را به انجام یک پژوهش متمایل ساخته است».

گام سوم: مقدمه پژوهش (توصیف موقعیت مسأله دار، بیان مسأله، اهداف، سؤالات و دغدغه های پژوهشگر)

در این مرحله پس از آنکه پژوهشگر مسأله را به خوبی شناخت و به ابعاد مسأله تا حدود زیادی پی برد، شروع به توصیف موقعیتی که اکنون برای او ایجاد مشکل نموده و بیان مسأله موجود در آن موقعیت می کند. معلم پژوهنده در بیان مسأله در عین اینکه سعی در معرفی روشن و موجز و مختصر زمینه اقدام پژوهی موجود می نماید باید بکوشد تمام مواردی که ابعاد گوناگون این مسأله را تشکیل می دهند نیز تشریح کند.

در بسیاری از موارد معلمان در توصیف موقعیت مسأله دار به توضیحاتی کسل کننده و غیرضروری در مورد موقعیت مدرسه، کلاس درس و حتی امکانات محیط آموزشی که شاید کم ترین ربطی به مسأله اصلی نداشته باشند می پردازند. به نمونه ای از این توضیحات اضافی در اقدام پژوهی کاظمی (۱۳۹۱) توجه نمایید:

"این دبستان ۱۲ کلاس و یک کتابخانه دارد. دروس علوم و قرآن در کلاسی با فضای مناسب و اختصاصی تدریس می شوند. دبستان ۲۷۰ دانش آموز و ۱۰ آموزگار دارد و ۳ نفر در کادر اجرایی مشغول به کارند. اولیاء دانش آموزان در سطح اقتصادی و فرهنگی نسبتاً مطلوبی هستند و سطح سوادشان به طور متوسط مقطع دیپلم است. اولیاء دانش آموزان کلاس من نیز که ۲۸ نفر بودند از این نظر در سطح خوبی بودند. ۸ نفر از دانش آموزانم از افغانه بودند و از نظر سطح فرهنگ و اقتصاد خانواده وضع خوبی داشتند. آموزشگاه در سال ۱۳۷۰ در سه طبقه بنا شده و ساختمان آن زیبا و مناسب است. نمازخانه در زیر زمین، دفتر آموزشگاه و ۵ کلاس اول و دوم و یکی از کلاس های پیش دبستانی در طبقه همکف و ۷ کلاس دیگر و کتابخانه در طبقه بالا قرار دارند."

در توضیحات فوق مواردی غیر ضروری دیده می شود از جمله مطالب مربوط به موقعیت فیزیکی مدرسه و کلاس ها که متأسفانه ارائه آن به یک سنت غلط در اقدام پژوهی و به خصوص در بخش بیان مسأله تبدیل شده است. این که دبستان چه موقعیتی دارد، چند کلاس و چگونه کتابخانه و نمازخانه ای دارد به احتمال زیاد نمی تواند ارتباطی با املائی یک یا چند دانش آموز داشته باشد. اگر این پژوهش در مورد موقعیت فیزیکی

یا محیطی، کتابخانه یا نمازخانه مدرسه بود، دادن این توضیحات، ضروری می نمود، و در این مورد نه تنها ارائه این اطلاعات ضروری بود، بلکه غفلت از آن سبب تضعیف اعتبار پژوهش در نظر خواننده نکته سنج خواهد شد.

پژوهشگر باید توجه داشته باشند که در توصیف زمینه اقدام پژوهی به ذکر مواردی بپردازند که بیشترین ارتباط را با پدیده مورد نظر را دارد و بهترین توصیف را از آن ارائه می کند. ایجاز و بیان جامع و مانع مسأله را فراموش نکنید. در نظر داشته باشید که توصیف شما از موقعیت مسأله دار باید شامل زمینه هایی باشد که کاملاً مرتبط به ابعاد مسأله است؛ و هر جا که توضیحات از موارد مربوط به مسأله دور شد، آن ها را حذف کنید. در نمونه زیر مطالب به گونه ای مطلوب و کاملاً مرتبط بیان شده و مسأله به صورتی جامع و مانع ارائه گردیده است.

"با تجربه ۵ ساله ای که از تدریس در پایه دوم کسب کرده ام، از همان ابتدای سال تحصیل متوجه شدم که باز هم در کلاس چند دانش آموز حضور دارند که شناخت مطلوبی از شکل و صدای حروف زبان فارسی ندارند و در خواندن و نوشتن کلمه، در ترکیب صامت و مصوت دچار ضعف فاحشی هستند. با ارزشیابی های تشخیصی که روزهای اول انجام دادم معلوم شد که بیشتر دانش آموزان در املا مشکل دارند و شکل صحیح کلمات مهمی را که در سال اول آموخته بودند فراموش کرده اند."

• نکته کلیدی اعتبار در بیان مسأله

مهمترین نکته ای که در بخش بیان مسأله اقدام پژوهی می بایست به آن پرداخت، تشریح دغدغه های اصلی و تجاری است که چگونگی پدیدآیی و مؤید وجود این دغدغه (مسأله) شده اند. این نکته علاوه بر کمک به انتقال صحیح وضعیت مسأله دار و مشکل پیش روی معلم به مخاطب عام (خوانندگان گزارش) و مخاطب خاص (ارزیابان گزارش اقدام پژوهی) کلید اعتبار مسأله نیز به حساب می آید. زیرا این دغدغه ها و تجارب می توانند خوانندگان را به وجود یک مشکل بزرگ و قابل پژوهش مجاب کنند. محققان اقدام پژوه در بسیاری از موارد در بخش بیان مسأله ضعیف عمل می کنند و پژوهش آنها در همان قدم های نخستین، قابل انکار و غیرقابل اعتماد می شود. معلم پژوهنده برای رفع این نقیصه باید سعی کند تجارب چند که حاکی از وجود موقعیتی مسأله دار و دغدغه ای نگران کننده برای او بوده و او را قانع کرده که مسأله ای چالش برانگیز پیش

روی خود دارد در بخش بیان مسأله پژوهش با دقت و وضوح تمام و کمال شرح دهد. این امر از عوامل اصلی اعتبار مسأله مورد پژوهش و مبنای اعتبار کل اقدام پژوهی است. در این راستا به مورد زیر دقت کنید:

آقای شکاری برای بیان مسئله‌ای که به عنوان معلم علی با آن درگیر شده بود نیاز به ذکر تجاربی داشت که می‌بایست برای تأیید وجود مسئله در محیط کلاس او و در مورد دانش‌آموزش، به آن‌ها استناد کند. بنابراین، به دقت سعی می‌کرد موقعیتی را که مسئله در آن پدیدار می‌شود - علی از دید او پنهان می‌شود - زیر نظر بگیرد و آن را به دقت شناسایی کند. او، در بخش بیان مسئله خود با ذکر تجاربی که مؤید وجود مسئله هستند، می‌نویسد: «در زنگ ریاضی در حین پرسش از دانش‌آموزان، علی و حرکاتش را زیر نظر داشتم. زمانی که به آن قسمت از کلاس که وی حضور نداشت نگاه می‌کردم پشت میز خود بود؛ و هر موقع که به سمت او نگاه می‌کردم، خود را به بهانه‌ای واهی - مثل برداشتن چیزی از زیر میز - از من پنهان می‌کرد.

محقق در ذکر این تجارب و برای مشخص نمودن حدود مسأله می‌تواند به جتس و جوی شواهد دیگری نیز بپردازد. برای مثال آقای شکاری برای آگاهی یافتن از این که آیا ترس علی در زنگ ریاضی، در زنگ‌های دیگر نیز به چشم می‌خورد اینگونه عمل کرده است:

«سعی کردم در زنگ‌های دروس دیگر نیز علی و حرکاتش را زیر نظر بگیرم. در زنگ علوم کسانی را که باید به صورت شفاهی جواب سؤال‌هایم را می‌دادند از روی لیست صدا نکردم. عمداً به چهره دانش‌آموزان نگاه می‌کردم و آن‌ها را پای تابلو می‌خواندم. با کمال تعجب دیدم علی برای حضور باز، تابلو و پاسخ به سؤالات شفاهی علوم داوطلب می‌شود.

عمل این معلم، علاوه بر اینکه او را در تحدید مسأله و تشخیص حدود آن یاری نموده، اعتبار پژوهش وی را نیز تقویت کرده است. در روش شناسی پژوهش، این کار را سه سوسازی می‌نامند که یکی از شیوه‌های مؤثر برای رسیدن به اعتبار در پژوهش کیفی به شمار می‌رود.

ذکر تجارب مؤید مسأله اقدام پژوهی از جمله نکاتی است که بی‌توجهی به آن در بخش بیان مسأله ممکن است اقدام پژوهی را در نظر خواننده دقیق و تیزبین به نوعی ساختگی و باورناپذیر قلمداد نماید. از این رو دقت در آن می‌توان بازگوی عمق پوهش نیز باشد. این امر اعتبار این مقطع از پژوهش را کاملاً مشخص می‌کند. به مثال قبلی مان در مورد املا بازمی‌گردیم:

هر وقت به دانش‌آموزان می‌گفتم برای املا آماده شوید، بی‌میل بودند و رغبتی نشان نمی‌دادند. با این که متن‌های کوتاهی از کتاب کلاس اول انتخاب می‌کردم. حدود نیمی از دانش‌آموزان کندنویس بودند، به گریه می‌افتادند و با اضطراب زیادی که پیدا می‌کردند نمی‌توانستند به نوشتن املاء ادامه دهند. یکی از دانش‌آموزانم به شدت دچار هراس می‌شد و اگر در حین گفتن املا حتی به او نگاه می‌کردم، خود را عقب می‌کشید که مبادا قصد کتک زدن او را داشته باشم.

مادران نیز از این وضع گله داشتند و متعجب بودند چرا دخترشان که در سال پیش موفق بوده، در ابتدای سال دوم به این مشکل دچار شده است. من تا حدودی دلیل این مشکل را در فراموشی موقتی دانش‌آموزان و عدم تمرین و تکرار آموخته‌ها در ایام تعطیلات تابستان می‌دانستم و منتظر بودم با گذشت زمان و یادآوری آموخته‌ها، مشکل حل شود. اما فقط نیمی از دانش‌آموزان بهبود یافتند و هنوز غلط‌های املایی زیادی ناشی از بدخطی، بی‌دقتی در گذاشتن نقطه، تشدید یا دندانه کم یا زیاد، اشتباه نوشتن حروف اصلی کلمه و... در دفاتر املاء دیده می‌شد.

آن‌ها در زنگ املاء شور و حالی نداشتند؛ و فقط اسم املائی پای تخته‌ای که می‌آمد ذوق زده می‌شدند، آن هم نه برای رقابت و درست نوشتن کلمات روی تابلو، بلکه برای نوشتن با گچ شوق داشتند. از این وضع نگران بودم و هر روز با همکارانم در این باره صحبت می‌کردم و دنبال اصلاح و رفع آن بودم. به همین خاطر، امسال توجهم بیشتر به تدریس املاء معطله شد.

توضیحات فوق قسمتی از مسأله‌ای است که کاظمی (۱۳۹۱) در کلاس درس خود با آن مواجه شده است. همین چند جمله حاوی تجاربی است که از آن به عنوان تجارب بیانگر دغدغه پژوهشگر نام برده ایم. ذکر همین تجارب می‌تواند مخاطب پژوهش را قانع کند که چنین مسأله‌ای حائز اهمیت و واجد شرایط لازم برای اقدام پژوهی است و این امر یعنی اعتبار بیان مسأله.

• سؤال تحقیق

پس از بیان مسأله اقدام پژوهی نوبت طرح سؤال اساسی تحقیق فرا می‌رسد. سؤالی که پاسخ به آن از ابتدا مد نظر پژوهشگر بوده و در واقع مبین دغدغه‌های اقدام پژوهی است. اقدام پژوهی باید بتواند دغدغه و نگرانی خود را در قالب یک سؤال پژوهشی بیان و آن را توجیه نماید. مانند هر پژوهش دیگری، بیان سؤال اساسی پژوهش، برای کار پژوهشگر یک نقطه قوت اساسی و به موازات این امر، نبود آن در بیان مسأله یک ضعف اساسی به شمار می‌رود.

• اهداف پژوهش

معلم پژوهنده می بایست اهداف پژوهش خود را به صورت روشن بیان کند. البته در اقدام پژوهی، "هدف" حتی هنگام تصمیم گیری در مورد عنوان پژوهش برای معلم روشن است. همچنین توصیف واژه ها یا مفاهیم در پژوهش در انتهای بخش مقدمه ضروری است در این مورد نیز معلمان باید توجه داشته باشند که پیروی از سبک های مناسب نگارش ضروری است. در این رابطه، ۳ تا ۵ واژه کلیدی که نیاز به تعریف داشته باشد کفایت می کند. در بررسی آثار معلمان پژوهنده ملاحظه می شود، بعضی از معلمان صرفاً به بیان چند واژه که نیاز به تعریف ندارند، پرداخته اند که در این بین برخی بالغ بر ۷ تا ۸ واژه را ذکر کرده اند. پر واضح است که این امر خلاف مبانی پژوهشی صحیح است.

موارد مهمی که صاحب نظران و متخصصان اقدام پژوهی در مورد کیفیت مقدمه و بیان مسأله متذکر شده اند. توجه به این موارد می تواند کمک شایانی به معلمان پژوهنده در تدوین مقدمه پژوهش خود به نحوی مطلوب، بنماید:

۱- مشخص نمودن حوزه ای که اقدام پژوهی می تواند در آن کاری انجام دهد؛ توافق روشن و واضح با ناظر طرح و همکاران درباره آن حوزه؛ اطمینان اقدام پژوهی از این که می تواند در آن حوزه پیشرفت مناسبی صورت دهد؛ بررسی میزان مطابقت آن موقعیت با ارزش های اقدام پژوهی.

۲- روشن نمودن روند پژوهش، تبیین اهداف و ارزش های اقدام پژوهی در این مرحله

۳- توضیح موقعیت مسأله دار و مشکل؛ اهمیت مشکل برای معلمان و همکاران؛ عامل یا عواملی که بر مشکل تأثیر می گذارند؛ قابلیت اقدام پژوهی در ایجاد تغییر و بهبود.

۴- قابل درک بودن زمینه یا ماهیت مسأله؛ بیان روشنی از مسأله با توجه به یک فرضیه؛ تعریف اصطلاحات و مفاهیم کلیدی؛ وضوح هدف از مطالعه؛ روشن بودن عنوان های فرعی (به طور مثال سازماندهی مطالعه)

۵- تبیین تفصیلی جنبه های اساسی طرح اقدام پژوهی؛ توضیح در مورد ماهیت کلی طرح اقدام پژوهی و معرفی نظام مند موضوعات اصلی تمام فصل های گزارش به اختصار، چرا یا چگونه به موضوع مورد پژوهش خود علاقه مند شدید؛ چگونه اهداف و محور اصلی طرح را مشخص کردید؛ چگونه مطالعه

ادیات موضوع باعث افزایش دانش شما شد و در فرایند پیوهش شما تأثیر گذاشت؛ چگونه طرح را اجرا و داده های حاصل از آن را تحلیل کردید؛ اشاره به نتیجه گیری و نیز پیشنهادهای احتمالی درباره عمل در آینده و پیامدهای پژوهش در افزایش مهارت های شغلی.

۶- انتخاب زمینه پژوهش شامل: انتخاب زمینه ای از فعالیت که معلم مایل به اقدام پژوهی است؛ مشخص کردن رابطه این پژوهش با وظایف شغلی؛ مشخص کردن مسأله پژوهش و تعیین حدود آن؛ اطمینان حاصل کردن از بهبودی که احتمالاً در اثر اقدام پژوهی عاید خواهد شد؛ ذکر دلایلی که حاکی از انتخاب درست زمینه است.

۷- توصیف روشن وضعیت فعلی به صورتی که تصویر مشخصی از مسأله پیش روی پژوهشگر و آنچه کرا که در حال حاضر در محیط کار مسأله آفرین وی می گذرد در اختیار خواننده قرار دهد؛ مسأله به صورت یک جمله پرسشی با فعلی که وعی عمل و اصلاح و تغییر در آن وجود دارد مطرح شده باشد؛ مسأله دقیق و روشن و ملموس باشد؛ پیش از پرداختن به دیگر مراحل تحقیق، مسأله و موضوع مورد نظر با همکاران منتقد، مربیان یا ناظر تحقیق و دیگر آگاهان در میان گذاشته شود؛ مسأله تکراری و تقلیدی و کم ارزش نباشد؛ اهمیت، هدف و ارزش مسأله برای دیگران مشخص شود؛ اقدام پژوهی نشان دهد که چرا این موضوع برای او دارای ارزش و اهمیت است.

۸- مهم بودن مسأله پژوهش و بیان واضح آن، توصیف روشن ویژگی های افرادی که مسأله به آنها مربوط می شود؛ توضیح درست وضعیت یا موقعیت آموزشی که باید تغییر کند.

گام چهارم: بررسی پیشینه (بررسی انتقادی ادبیات پژوهشی)

یکی از مهمترین مراحل در انجام هر پژوهشی بررسی پیشینه و گردآوری داده های مربوط به پژوهش است. در این مرحله پژوهشگر می کوشد از میان انبوه اطلاعات موجود در زمینه موضوع پژوهش خویش، داده های پژوهشی مناسب را گردآوری و از آن ها استفاده بهینه نماید.

از مهمترین نکات در گردآوری پیشینه در هر پژوهش، توجه به میزان تناسب داده های جمع آوری شده با موضوع و زمینه مورد بحث در تحقیق پیش روی معلم پژوهنده است. یکی از تفاوت های گردآوری پیشینه در اقدام پژوهی با سایر پژوهش ها «زمان» جست و جو و گردآوری پیشینه اطلاعاتی مرتبط باشد. در سایر پژوهش ها قبل از انجام فرایند پژوهش و در بعضی موارد قبل از تدوین موضوع پژوهش به جست و گوی گسترده در پیشینه اطلاعاتی آن حوزه مورد پژوهش می پردازند. در آنجا هدف پژوهشگر بیشتر تدوین موضوعی است که یا پژوهشی در آن زمینه صورت نگرفته یا اینکه پیشینه اطلاعاتی کمتری در مورد آن وجود دارد. در مواردی نیز ممکن است پژوهشگر به دنبال یافتن موضوعاتی برای پژوهش به جست و جو و واکاوی پیشینه مطالعاتی بپردازد اما برخلاف سایر پژوهش ها، اقدام پژوهی درست بعد از زمانی که موضوع پژوهش خود را انتخاب می کند به سراغ پیشینه اطلاعاتی مناسب در آن زمینه می رود. در واقع اقدام پژوهی مسأله ای را که اکنون بدون هیچ برنامه ریزی قبلی با آن مواجه شده است مد نظر قرار می دهد. این تفاوت عمده ممکن است در موارد نادری نقض شود، اما در بیشتر موارد همان تقدم و تأخر رعایت می شود. گذشته از این مورد، جست و جوی پیشینه در اقدام پژوهی با همان اهدافی صورت می گیرد که در سایر پژوهش ها دنبال می شود.

• اشتباه متداول در کاربرد پیشینه

در بررسی ده ها اثر اقدام پژوهی معلمان، اشتباه متداولی را در چگونگی استفاده از پیشینه مشاهده شده است. بیشتر معلمان در فرایند اقدام پژوهی، پس از اینکه مسأله خود را توصیف و حتی شواهد و اطلاعات مربوط به وضعیت نامطلوب را نیز گزارش کردند به جست و جوی پیشینه ارزیابی آن پرداخته اند. هرچند ممکن است این امر در نگاه اول مهم به نظر نرسد و تاثیر چندانی در روند پژوهش نداشته باشد، اما امکان دارد دست کم در یک مورد تأثیر نامطلوبی در اقدام پژوهی داشته باشد. مطالعه سایر آثار اقدام پژوهی مربوط به موضوع مورد اقدام پژوهی می تواند دیدگاهی تازه در مورد موضوع مورد پژوهش، پیش روی محقق بگشاید، و شاید قبل از

انجام پژوهشی گسترده درباره موقعیت مسأله دارد، به اطلاعاتی مهم دست یابد، اطلاعاتی که معلم را قانع سازد که نیازی به اجرای پژوهش و اتلاف وقت و نیرو و هزینه نیست. این امر نه تنها از هدر رفتن سرمایه مادی و معنوی جلوگیری می کند، بلکه امکان فرصت لازم برای پرداختن معلم به مطالعات ضروری تر در محیط آموزشی خود و کشف سایر موقعیت های مسأله دار را فراهم می سازد. این مسائل ممکن است در محیط آموزشی معلم اتفاق افتاده باشد و پژوهش در آن موقعیت ها ضرورت داشته باشد.

• کیفیت جمع آوری و گزارش پیشینه در اقدام پژوهی

معلم پژوهنده می تواند به جست و جوی بسیار گسترده تر در منابع اطلاعاتی مربوط (اعم از سایر گزارش های اقدام پژوهی مرتبط، آثار مهم موجود در آن زمینه، مجلات، تک نگاشت ها، سایت ها و منابع الکترونیکی) بپردازد. اما در گزارش پیشینه پژوهش خویش می بایست به طرح بسیار خلاصه و موجز آن بپردازد و تنها مرتبط ترین مباحث و نکته های کلیدی و راه حل های بیان شده در مورد موقعیت مسأله دار را مطرح کند. این مرور باید خواننده دقیق و مطلع را قانع سازد که پژوهشگر در شناخت هر چه بیشتر مسأله و درک کامل تر آن و انتخاب و اجرای راه حل های کاربردی برای بهبود مسأله، تنها به توان و اندیشه خود اتکاء نکرده و بهترین استفاده را از تلاش ها و یافته های دیگران نموده است. بی تردید اقناع خواننده در این مورد می تواند کمک شایانی به باورپذیری و میزان اعتماد به اصل پژوهش و در نتیجه کسب اعتبار بیشتر اقدام پژوهی نماید.

در مورد نحوه گردآوری پیشینه مناسب در اقدام پژوهی، مطالب مهمی را می توان در آثار نویسندگان معتبر در این حوزه یافت که توجه به آنها به معلم پژوهنده کمک می کند تا به بررسی مناسب پیشینه مرتبط بپردازد و با دیدگاهی انتقادی بهترین سود را جهت استفاده بهینه در پیشبرد پژوهش خویش به سمت بهبود ببرد. در اینجا مرور پیشینه در اقدام پژوهی یک معلم را طرح و نقاط قوت و ضعف آن را بررسی می کنیم. نوشته ها با حروف خوابیده یا ایتالیک، ارزیابی انتقادی منابع و استنتاج پیشینه هاست.

الف: پیشینه نظری

یکی از صاحب‌نظران مشکلات نوشتن را به سه حیطه دست‌نویسی، املاء و بیان نوشتاری تقسیم کرده است. به نظر او زیر مشکلات دست‌نویسی که معمولاً نارساتویسی خوانده می‌شود به صورت عدم توانایی در رونویسی ظاهر می‌شود. مشکلات در این زمینه را می‌توان به صورت زیر دسته‌بندی کرد: (۱) کج‌نویسی، (۲) راست‌نویسی، (۳) پرفشارنویسی، (۴) کم‌رنگ‌نویسی، (۵) زاویه‌دارنویسی، (۶) نامرتب‌نویسی بیش از حد، (۷) پراکنده‌نویسی. او برای هر یک از این مشکلات عللی را برمی‌شمرد که تمامی آن‌ها به وضعیت نادرست حرکت انگشتان و بازو برمی‌گردد.

به اعتقاد رخشان (۱۳۷۷) املاء مهارتی پیچیده است که دانش‌آموز برای انجام صحیح آن دست‌کم نیازمند شناخت رابطه صوت و حروف و نظام خطی، بخش کردن کلمات، و شناخت کلمات بی‌قاعده است. توانایی و تجربه‌های زبانی، شنیداری و دیداری بر رشد مهارت‌های املاء مقدم و مؤثر است. از سوی دیگر، در املاء‌نویسی نیازی به تفکر خلاق یا واگرا نیست، بلکه دانش‌آموز باید بین صداهایی که می‌شنود و آنچه بر کاغذ می‌آورد هماهنگی به وجود آورد.

با بررسی نظرات نویسندگان، دریافتیم که برای درمان مشکلات املائی دانش‌آموزان باید در ابتدا مشکل را شناسایی کنیم و با قرار دادن آن مشکل در حیطه‌های دقت، حافظه دیداری، حساسیت

شنیداری، فعالیت‌های آموزشی و پرورش ماهیچه‌های ظریف‌دستان، راه‌کارهای درمان هر یک را شناسایی و به کار گیریم. اما این نتایج بسیار کلی هستند و برای یافتن راه‌کارهای عملی باید به مطالعه پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با پژوهش خود بپردازیم.

ب: پیشینه عملی

باقی‌زاده (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان چگونه توانستم ضعف املاي زهرا را بهبود بخشم؟ به شرح چند شیوه املاء گفتن پرداخته و سپس با انجام راه‌کارهایی مانند تعیین تکلیف خاص برای دانش‌آموز دارای مشکلات املائی، استفاده از نمایش و بازی‌های آموزشی و درج توضیحات مناسب در بررسی فعالیت دانش‌آموز در دفتر او و همچنین انجام تدابیر درمان کم‌دقتی و ضعف در حافظه دیداری توانسته است مشکل زهرا را بهبود بخشد و حل کند.

در این پژوهش راه‌های مناسب و عملی جهت درمان مشکلات املائی دانش‌آموز به کار برده شده، اما شیوه‌های جمع‌آوری داده‌ها به وضوح مشخص نشده است.

شمشیری (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان چگونه می‌توانیم به علل ضعف دانش‌آموزان در درس املاء پی ببریم و راه حل نو و ابتکاری در املاء چیست؟ پس از بررسی علل مشکلات املائی، چند نمونه روش تدریس آموزش املاء از جمله روش آزمون - مطالعه - آزمون، روش مطالعه - آزمون، روش نمایش، روش تصحیح انفرادی و روش چند حسی را ارائه کرده است. او با تأکید بر آموزش روخوانی صحیح به دانش‌آموزان، اعتقاد دارد که باید اعتماد به نفس را در دانش‌آموزان افزایش دهیم.

روش‌های شمشیری در درس املاء جنبه آموزشی دارد و کاربردی است، اما در این پژوهش راه‌کارهایی برای درمان مشکلات املائی بیان نشده است.

علاوه بر این، عبید رحمانی (۱۳۸۵) در اقدام‌پژوهی‌اش با عنوان بهبود کیفیت املاء و نارسانویسی با استفاده از شیوه‌های تقویت حافظه و مهارت‌های حرکتی مشکلات املائی دانش‌آموزی به نام احمد را از روی دفتر املايش دسته‌بندی کرده، برای درمان هر یک از آن‌ها راه‌کارهای عملی ارائه داده و با همکاری معلم مربوطه و والدین او و به کار بردن راه‌کارهای مناسب درس املاي احمد را به حد مطلوب رسانده است.

با عبید رحمانی (۱۳۸۵) هم‌عقیده هستیم. او در ابتدا به شناسایی و دسته‌بندی مشکلات املائی از نظر زبان‌شناختی پرداخته و برای هر یک از آن‌ها راه‌کارهای عملی انتخاب کرده و به کار برده است. تمامی راه‌حل‌های او کاربردی است و می‌توان، به اقتضای زمان، تعدادی از آن‌ها را اجرا نمود.

○ نقد و بررسی مورد پیشینه ارائه شده

نقاط قوت بارزی که در ارائه پیشینه این پژوهش دیده می شود میزان ارتباط مطالب با موضوع و مسأله تحقیق است که در آن شاهد مطالبی مرتبط و راه گشا در زمینه موضوع پژوهش هستیم. این نکته بیانگر اعتبار این مرور پیشینه است. اما از نقاط ضعف عمده ای که در آن دیده می شود می توان به این موارد اشاره کرد:

۱- مقطع زمانی ارائه پیشینه

متأسفانه در بیشتر آثار اقدام پژوهی از جمله همین مثال پژوهشگر پس از توصیفوضع موجود، گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده است که پیشینه اقدام پژوهی خود را مطرح می کند، گویی از سر اجبار به ارائه پیشینه ای می پردازد که عملاً هیچ تأثیری در وسعت دید او ارائه راه کاری مناسب برای حل موقعیت مسأله دار نخواهد داشت. این موضوع زمانی مسأله انگیزتر خواهد شد که به فلسفه مرور پیشینه در هر پژوهشی از جمله اقدام پژوهی بیندیشیم. با در نظر گرفتن تفاوت های اقدام پژوهی با سایر روش های تحقیق که در گذشته مطرح شد، در اقدام پژوهی نمی توانیم خارج از اصول نظام مند آن قدم برداریم، و پیشینه را در مراحل بررسی کنیم که می تواند تأثیر کمتری بر نحوه اجرای اقدام پژوهی داشته باشد. مهم ترین دلیل تأکید بر ارائه پیشینه بلافاصله پس از تنظیم مقدمه و بیان مسأله موجود، این است که شادی راه حل هایمناسب در پژوهش های قبلی ارائه شده باشد که معلم پژوهنده را از انجام پژوهش تکراری بی نیاز کند و دست کم در وقت و هزینه صرفه جویی زیادی صورت گیرد. این امر به خصوص در اقدام پژوهی، که برطرف کردن مسأله و یافتن راه حل های مؤثر در بهبود موقعیت مسأله دار در زمانی هرچه کوتاه تر ضرورت دارد، حساس تر است. سنت غلط ارائه پیشینه در مراحل پس از گردآوری اطلاعات، بیش از هر چیز به آموزش های نادرستی که حتی در کتب آموزشی اقدام پژوهی در کشور ارائه شده بر می گردد.

۲- نحوه استنتاج از پیشینه

پژوهشگر در این مثال بلافاصله پس از اشاره به منابع مورد نظر، نتیجه گیری و استنتاج خود را مطالعه نموده است، در حالیکه پس از مطرح کردن تمام منابع و شرح آن دسته از مطالب آنها که به موضوع مورد پژوهش مربوط می شود، نوبت استنتاج از کل پیشینه می رسد. این مشکل در اقدام پژوهی های دیگران هم به چشم می خورد.

اکنون به یک نمونه مناسب بخشی از مرور پیشینه ای که اصولی (۱۳۹۱) برای اقدام پژوهی خویش تدارک دیده است می آوریم.

الف) پیشینه نظری

در اهمیت یادگیری ریاضی همین بس که راجر بیکن فیلسوف انگلیسی در سال ۱۲۶۷ میلادی پاسخ این سؤال را که «چرا باید ریاضی بخوانیم؟» چنین داده است: کسی که ریاضی نخواند نمی تواند چیزی از بقیه علوم و هر آنچه در این جهان است بفهمد... و بدتر این است که کسانی که ریاضیات نمی دانند به جهالت خودشان پی نمی برند و در نتیجه در پی چاره جویی بر نمی آیند (شالگر دی ۱۳۸۰).

مطالعه عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی در درس ریاضی، طی سه دهه اخیر بیش از پیش مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است. پیشرفت تحصیلی در ریاضی نه تنها از ساختارهای دانش و فرایندهای پردازش اطلاعات تأثیر می پذیرد، بلکه به عوامل انگیزشی از جمله باورها، نگرش ها، ارزش ها و اضطراب ها نیز مربوط می شود (بسانت ۱۹۹۵؛ به نقل از رضویه و همکاران ۱۳۸۲: ۱۲).

توبیاس (۱۹۹۳) گزارش داده است که تاکنون میلیون ها نفر فرصت های تحصیلی و شغلی خود را به این سبب از دست داده اند که در ریاضی ضعیف بوده و از آن هراس داشته اند. آنان در دوران مدرسه تجاربی منفی در یادگیری ریاضی داشته اند که خاطره آن در سال های بعدی نیز حفظ شده است. تداخل عواطف منفی حاصل از این تجارب، با اطلاعاتی که آنان در زمینه ریاضی داشته اند به نقصان در فهم ریاضی منجر شده است (رضویه و همکاران، ۱۳۸۲: ۱۴).

ب) پیشینه عملی

در اهمیت آموزش ریاضیات شک و تردیدی وجود ندارد. یک دلیلش این است که تحصیل ریاضیات به زندگی فرد و از طریق او به جامعه ای که فرد در آن زندگی می نماید کمک می کند (همدانی زاده ۱۳۶۸؛ به نقل از یزدچی ۱۳۸۰). پیشرفت تحصیلی در درس ریاضی و عوامل مؤثر بر آن، به عنوان یکی از متغیرهای اساسی در آموزش و پرورش، همواره مورد توجه محققان و روان شناسان تربیتی بوده است.

فاطمه حسنلو (۱۳۹۰) در پژوهشی میدانی با عنوان بررسی راه کارهای افزایش انگیزه در یادگیری ریاضی دانش آموزان دختر پایه اول متوسطه منطقه شهر قدس ضمن آن که انگیزه را مؤثرترین عامل در یادگیری ریاضی می داند، معتقد است فقدان انگیزه علاوه بر صدمات فردی از جمله خدشه وارد آوردن به سازگاری عاطفی، عزت نفس، توانایی مقابله با مشکلات، و ارزش های شخصی ممکن است آسیب اجتماعی نیز در بر داشته باشد. او پس از بحث در خصوص راه کارهای افزایش انگیزه و بررسی نظریه های مختلف، به این نتایج دست یافته است: «درک انگیزه دانش آموزان و شیوه ترغیب آن ها به معلمان کمک می کند تا تجربه ثمربخشی از تدریس به دست آورند. همچنین این درک به آن ها یاری می رساند تا در مثبت تر ساختن روند رشد و تحول دانش آموزانشان نقش مؤثرتری داشته باشند و بدین وسیله مسائلی مانند شکست و افت تحصیلی دانش آموزان را در ریاضی کاهش دهند.»

سلیمانی نسب (۱۳۷۳) در پژوهشی میدانی پس از تحقیق و بررسی پیرامون نگرش دانش‌آموزان دختر در چهار زمینه (۱) علاقه و رغبت به ریاضیات، (۲) باورهای مربوط به ریاضیات، (۳) ارزشیابی از خود در ریاضیات و (۴) درک جنسیتی از ریاضیات، اظهار می‌دارد: «یکی از دلایل عمده تنفر و بیزاری از ریاضیات، فقدان تنوع در مسائل ریاضی است».

بابایی (۱۳۸۷) در پژوهشی تحت عنوان راه‌کارهای افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان، ضمن بحث پیرامون یادگیری و این که یادگیری لذت است، مشکل انگیزشی دانش‌آموزان را در نبود لذت یادگیری می‌داند و می‌پرسد: «چه بر سر یادگیری آمده است که از آن لذت نمی‌بریم؟» و در پاسخ، معلم را کلید حل این مشکل می‌داند و اظهار می‌دارد که اگر به مشکلات تحصیلی دانش‌آموزان از زاویه «لذت یادگیری» نگاه کنیم، قطعاً در یافتن راه‌کارهای اصلاحی نیز به نتایج متفاوتی خواهیم رسید. بزرگترین وظیفه آموزش و پرورش یاد دادن نیست، بلکه ایجاد شوق یادگیری است. معلمان باید محیط‌های مناسب را برای یادگیری دانش‌آموزان تدارک ببینند و زمان زیادی را جهت آموختن شیوه‌های فراهم‌سازی محیط مناسب برای آن‌ها صرف کنند تا بتوانند شوق یادگیری را در فراگیرندگان پدید آورند.

محمدآقایی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان چگونه توانستیم دیدگاه منفی یکی از دانش‌آموزانم در مورد توانایی‌اش در درس ریاضی را به نگرش مثبت تبدیل نمایم؟ با اجرای راه‌حل‌هایی مانند تشویق هر فعالیت مثبت دانش‌آموز، به‌خصوص تشویق موفقیت‌های علمی او، توانسته است دیدگاه منفی دانش‌آموز را به نگرش مثبت تبدیل کند. در آخر به این نکته مهم اشاره کرده است که دبیر باید ضمن شناخت نقاط ضعف و قوت دانش‌آموزان، فقط روی نقاط قوت آنان تأکید کند (به نقل از زارع ۱۳۹۰: ۱۸).

خاکزاد (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان چگونه می‌توان مشکل یادگیری ریاضی معصومه، دانش‌آموز کلاس چهارم ابتدایی دبستان شهید چرایی، را حل کرد؟ این چنین نتیجه‌گیری می‌کند: یادگیری بهتر و آسان زمانی تحقق می‌پذیرد که

۱. پایه تدریس بر انتقال معلومات به دانش‌آموزان استوار نباشد، بلکه باید تدریس را نظام تحقیقی و پویایی دانست که دانش‌آموزان محور اصلی آن هستند.
۲. مطالب آموزش ریاضی با فعالیت‌های ذهنی دانش‌آموز منطبق باشد و کلاس درس ریاضی طوری اداره شود که دانش‌آموزان با تلاش خود و با راهنمایی معلم، به اهداف آموزشی نائل شوند.

برای چگونگی ارائه صحیح مراحل گزارش پیشنهاد، قالب زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. مبانی

۲. مرور تحقیقات انجام شده

۳. استنتاج از پیشنهاد

• نکته کلیدی اعتبار مرور پژوهش

نکته کلیدی اعتبار پژوهش در این مرحله عبارت است از میزان ارتباط پیشینه گردآوری شده با موضوع و مسأله پژوهش. هر چه این ارتباط قوی تر باشد، مرور پیشینه نیز دارای اعتبار بیشتری خواهد بود. در زیر عقاید صاحب نظران در مورد چگونگی جمع آوری پیشینه اقدام پژوهی است:

۱. مطالعه ادبیات مربوط به موضوع پژوهش به صورتیکه مبنای منطقی برای اقدام پژوه فرامه سازد؛ مطالعه منابع روش پژوهش؛ مشخص نمودن منابعی که هنوز مطالعه نشده اند؛ شناسایی اشخاصی که می توانند در راستای معرفی و کشف منابع به اقدام پژوه کمک کنند؛ شناسایی بانک های اطلاعاتی و خدمات چکیده نویسی و نمایه نویسی.

۲. جمع آوری اطلاعاتی جامع از منابع مختلف در رابطه با موضوع پژوهش و ارزیابی انتقادی آنها.

۳. خلاصه سازی پیشینه تجربی؛ تبیین منطقی رویکردها و دیدگاه های اتخاذ شده.

۴. بررسی انتقادی ادبیات موضوع؛ بررسی آثار برجسته مریان حوزه مورد پژوهش؛ آیا ادبیات موضوع به گونه ای بررسی شده است که به افزایش دانش اقدام پژوه و تأثیر بر فرایند پژوهش بیانجامد؟ چگونه مطالعه منابع باعث افزایش دانش شما شد؟ و در فرایند پژوهش شما چه تأثیری گذاشت؟

۵. یافتن منابع مرتبط؛ سازماندهی و مرور آنها.

۶. مطالعه کارهایی که دیگران پیرامون یا مرتبط با این کار انجام داده اند.

گام پنجم: جمع آوری اطلاعات (شواهد ۱)

• داده ها و شواهد

شاید برای معلم و نیز بسیاری از افراد دیگری که اولین تجربه اقدام پژوهی خود را پشت سر می گذارند داده ها و شواهد تفاوت چندانی با یکدیگر نداشته باشد و آنها را به صورت مترادف به کار برند. اما آیا شواهد و داده ها با هم تفاوتی ندارند؟

مک نیف و همکاران (۱۹۹۶) در توضیح تفاوت داده ها و شواهد می نویسند: "فراموش نکنید که داده ها همان شواهد نیستند؛ داده وقتی به شاهد تبدیل می شود که توان اثبات ادعاهای شما را داشته باشد". توضیح بیشتر این مطلب در قالب مثال زیر بیان شده است: نمرات مستمری که معلم مثلاً در طول یک ماه در دفتر نمره چه به صورت کمی و چه به صورت توصیفی، ثبت می نماید اطلاعات یا داده ها را شکل می دهد. هنگامی که معلم ادعا می کند دانش آموزی در یک ماه اخیر در درس ریاضی پیشرفتی نداشته است، می تواند با استفاده از نمرات ثبت شده یا توصیفات انجام شده در این زمینه از وضعیت دانش آموز (داده ها) به اثبات ادعای خود بپردازد. بنابراین آن دسته از نمرات یا توصیف هایی که می توانند وضعیت نامطلوب دانش آموز را در این درس طی یک ماه گذشته نشان دهند به عنوان شاهد این مدعا مطرح می کنند.

• روش گردآوری شواهد

گردآوری شواهد از میان داده ها فرایند بسیار مهمی در اقدام پژوهی است که فنون مختلفی دارد، فنونی که هر چند انتظار نمی رود معلمان به گونه ای تخصصی و فنی آنها را به کار گیرند، اما هر معلم پژوهنده باید از مهارت نسبی در استفاده از آنها برای گردآوری صحیح داده ها و استخراج شواهد از میان آنها برخوردار باشد. مک نیف و همکاران (۱۹۹۶) در مورد فنونی که اقدام پژوهی می تواند استفاده کند معتقد است: "اقدام پژوهان هم می توانند از فنون پژوهش کیفی بهره ببرند و از فنون پژوهش کمی". بنابراین داده هایی که اقدام پژوهان می توانند به واسطه آنها شواهد دال بر موقعیت نامطلوب را فراهم آورند شامل داده های کمی و کیفی یا ترکیبی از آن خواهد بود. اقدام پژوهان می توانند به دنبال داده های کمی از طریق پرسشنامه، مصاحبه، پرسشنامه و اسناد و ارقام و آزمون ها جمع آوری می شوند و همچنین داده های کیفی بروند.

داده های کیفی را می توان از موارد زیر بدست آورد: یادداشت روزانه در جریان اقدام پژوهی، زندگی نامه های شخصی، روایت گری جریان اقدام پژوهی خویش، داده های حاصل از مشاهده، تشکیل گروه های کانونی و انجام مصاحبه های کیفی شامل مصاحبه های گفت و شنود غیر رسمی، رویکرد هدایت مصاحبه، و مصاحبه بازپاسخ.

• نکته کلیدی اعتبار

نکته قابل توجهی که می توان به عنوان عامل فراهم کننده اعتبار پژوهش در این مرحله از آن نام برد مشخص نمودن نوع داده هایی است که معلم قصد گردآوری اطلاعات و شواهد از میان آنها را دارد. معلم پژوهنده باید قبل از فراهم نمودن شاهد به نوع داده هایی که باید بری موقعیت مسأله دار خود فراهم آورد بیندیشد و در میزان تناسب این داده ها با موقعیت موجود دقت نماید. گاهی اوقات معلم با داده های عددی می تواند شواهد کمی از میان اطلاعات فراهم آورد و موقعیت نامطلوب پیش روی خود را به واسطه آنها توصیف نماید. به عنوان مثال می توان به نمرات یک دانش آموز دبیرستانی از آزمون های فیزیک اشاره کرد. اما در برخی موارد داده های کمی قادر به ارائه شواهدی دال بر وجود موقعیت نامطلوب نیستند. به عنوان مثال در مورد دانش آموزی که در زنگ ورزش تمایل به حضور در جمع دانش آموزان و پرداختن به ورزش ندارد، نمی توان تنها به این مورد بسنده کرد که او از ۵ جلسه ورزش تنها در ۳ جلسه آن از این فعالیت خودداری کرده است؛ بلکه در این مورد لازم است معلم پژوهنده به انتخاب روشی برای گردآوری داده ها و استخراج شواهد از میان آنها بپردازد تا به بهتری شکل، موقعیت نامطلوب موجود را ترسیم نماید. معلم پژوهنده می تواند از داده ها و توصیفات کیفی که از راه مشاهدات خود در طول زنگ های ورزش از این دانش آموز به دست آورده است یا از طریق انجام مصاحبه های غیر رسمی با والدین و معلم سال گذشته، برای استخراج شواهد استفاده نماید. پس انتخاب و گزینش روش گردآوری داده ها و شواهد متناسب با موقعیت مسأله دار را می توان به عنوان نکته کلیدی اعتبار این مرحله از پژوهش نام برد. فراموش نکنیم که انتخاب و استفاده صحیح پژوهشگر از داده ها او را به حصول سریع تر به اهداف اقدام پژوهی و بهبود موقعیت نامطلوب نزدیک تر می کند.

نمونه اقدام پژوهی برتر

□ نمونه اقدام پژوهی برتر درباره افزایش انگیزه یادگیری درس ریاضی

عنوان تجربه پژوهشی

«چگونه توانستم انگیزه یادگیری درس ریاضی و اعتماد به نفس دانش آموزم را بالا ببرم؟»
سودابه توفیقی، دبیرستان حضرت مریم (س)، آموزش و پرورش ناحیه ۴ کرج (کتاب رتبه
استانی در استان البرز در سال تحصیلی ۸۸-۸۹)

مقدمه

معلم بزرگترین نعمت و سرمایه‌ی جوامع بشری انسان؛ یعنی عالی‌ترین تجلی‌گاه خلقت الهی است. انسان مستعد به همه صفات و کمالات الهی است و آفریده شده است تا به مقام خلیفه الهی برسد و این سیر بدون تعلیم و تربیت او میسر نمی‌شود. در این راستا از راه و روش تعلیم و تربیت هم باید

یاد نمود که هر کسی که بی‌شناخت از روش و راه در هر کار عمل نماید جز در طریق بیهودگی نگوئیده است. انسان موجودی است آزاد و صاحب اختیار، او با تکیه بر اندیشه و قوای عقلانی از همان آغاز دوره کودکی در برخورد با محیط اجتماعی زندگی کردن را یاد می‌گیرد. فرآیند رشد و یادگیری در دوره‌ی کودکی و نوجوانی دارای اهمیت بسزایی است و اثر یادگیری در این دوران بیشتر است. خانواده، جامعه و حکومت نقش مهمی در تربیت نخبه‌های علمی و فرهنگی به عهده دارند.

امروزه، عصر ارتباطات یا تکنولوژی بشری نام دارد. یعنی عصری که ابزارهای علمی و اندیشه‌های نوین بشری تعیین کننده است. ما بعد از گذر از موج اول یعنی زور و قدرت و موج دوم یعنی پول و سرمایه‌داری، در موج سوم یعنی علم و دانش بشری به سر می‌بریم. هر کسی بنا به نوع برنامه‌ریزی، مطالعه و پژوهش، تلاش، اراده و پشتکار می‌تواند روزی یک نابغه و نخبه شود. این موضوع را باید به یاد داشته باشیم که باید عصر استرس و اضطراب را پشت سر گذاشت و با خودباوری و اعتماد به نفس به آینده امیدوار بود.

در آموزش و پرورش، دوره‌ی متوسطه از اهمیت شایانی برخوردار است. از یک سو دانش‌آموزان در حال طی کردن دوران بلوغ هستند که به نوبه‌ی خود دغدغه‌ها و استرس‌های ناشی از آن را متحمل می‌شوند و از سوی دیگر تغییر دوره‌ی تحصیلی دانش‌آموزان، متفاوت بودن شیوه‌های آموزشی و مهمتر از آنها، انتخاب رشته، ادامه‌ی تحصیل، اشتغال و تشکیل زندگی در آینده، همگی استرس‌هایی را به همراه دارد که در پیشرفت و یا افت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. در این میان نقش والدین و عوامل آموزشی مدرسه را نباید نادیده گرفت. چرا که می‌توانند با آشنایی از خصوصیات دوره‌ی نوجوانی و شیوه‌های رفتاری مناسب، مکانی امن در منزل یا در مدرسه برای دانش‌آموزان فراهم نمایند یا بر عکس با ناآگاهی خود تأثیرهای منفی بر دانش‌آموزان و در نتیجه تحصیل و پیامد آن یعنی افت تحصیلی بر جای بگذارند.

توصیف وضعیت موجود و بیان مسأله

با شروع آغاز سال تحصیلی ۸۹-۸۸، پس از سپری شدن یک ماه از سال تحصیلی، در بررسی‌های پژوهشگر به عنوان مشاور در پایه‌ی اول نوبت عصر دبیرستان حضرت مریم (ص) متوجه سردرگمی و پایین بودن اعتماد به نفس دانش‌آموز «ش.ا» که از دانش‌آموزان تکرار پایه سال اول متوسطه بود شدم.

با تحقیق و تفحص در این امر، هماهنگی‌های لازم با دبیر مربوطه به عمل آمد و دانش‌آموزان «ش.ا» به عنوان نمونه‌ی پژوهش انتخاب شد و راهکارهای لازم و نحوه‌ی فراگیری درس ریاضی و راهبردهای روان‌شناختی در مورد وی به عمل آمد. نمره‌های هر ماه این دانش‌آموز در درس ریاضی در لیست مخصوص ارزشیابی تحصیلی (افت و رشد تحصیلی) منظور شده است که نمونه‌ی آن در ادامه ارائه شده است. با مشاهده‌ی نمرات سال پیش دانش‌آموز و نمرات هر ماه، میزان افت و رشد و پیشرفت دانش‌آموزان مورد بررسی آماری و روان‌شناختی قرار گرفته و به عوامل مداخله‌گر در این زمینه هم توجه و بررسی‌های لازم به عمل آمده است. با توجه به راهبردهای موردنظر در این مسأله هدف پژوهشگر افزایش میزان انگیزه‌ی دانش‌آموز سال اول، در درس ریاضی و بالا بردن میزان اعتماد به نفس می‌باشد.

شواهد ۱- اطلاعات قبل از تغییرات

با مشاهده‌ی سردرگمی برخی از دانش‌آموزان پایه‌ی اول دبیرستان در درس ریاضی و تکرار پایه بودن دانش‌آموز در این درس، به عنوان مشاور مدرسه هماهنگی لازم را با دبیر مربوطه عمل آوردم و ریزنی‌های اولیه در این امر را با ایشان انجام دادم. با هماهنگی‌های به عمل آمده، خانم ش.ا به عنوان مورد پژوهش در تحقیق افزایش انگیزه‌ی تحصیلی و یادگیری مورد پژوهش، می‌توان به راحتی ادعان داشت که ایشان سال گذشته در درس ریاضی در سطح ضعیف بوده است. وی تنها فرزند خانواده می‌باشد و خانواده‌ی ایشان از لحاظ فرهنگی و تحصیلی در حد متوسط می‌باشد. لازم به ذکر است که اطلاعات اولیه‌ی فردی مورد نمونه از کارت شماره ۱ پرونده‌ی تربیتی ایشان جمع‌آوری شده است.

در مورد چگونگی روش تدریس مناسب و برتر و به روز بودن در درس ریاضی اطلاعاتی فراهم نموده و با همکاری دبیر مربوطه و ارائه‌ی طرح درس مناسب در این زمینه گام‌های اولیه برداشته شده است. در کنار این قدم‌ها، فعالیت‌های روان‌شناختی و جلسه‌های توجیهی نیز برای نمونه‌ی مورد بررسی توسط پژوهشگر انجام گرفت.

تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات

دانش‌آموز مورد بررسی (ش.ا) ۱۶ ساله، دانش‌آموز تکرار پایه‌ی اول دبیرستان حضرت مریم (س) است. با مطالعه و بررسی پیشینه تحصیلی وی می‌توان ایشان را در ردیف دانش‌آموزان متوسط در سال گذشته منظور نمود. با توجه به سردرگمی دانش‌آموز در چگونگی فراگیری و مطالعه‌ی درس ریاضی، هماهنگی‌های لازم با دبیر محترم درس ریاضی انجام گرفت و از روش‌های متعددی در این زمینه بهره گرفته شد. ابتدا یک طرح درس مناسب از دبیر مربوطه در این زمینه اتخاذ گردید و

سپس با مشاوره‌های مناسب با دانش‌آموز در مورد یک برنامه‌ریزی صحیح و درست و شیوه‌ی مطالعه‌ی صحیح درس ریاضی و اراده و پشتکار صحبت به عمل آمد. برای نظم بخشیدن به این عمل و بررسی رشد وی در درس ریاضی و نوسانات وی در این درس، نمرات ماهانه‌ی دانش‌آموز در این درس به صورت مستمر در لیست ارزشیابی تحصیلی کلاسی (پیشرفت و افت تحصیلی) منظور گردید. دانش‌آموز با توجه به اضطراب و استرس و اعتماد به نفس پایین به دلیل تکرار پایه بودن و ضعیف بودن پایه‌ی تحصیلی و ضعف مطالعه‌ی صحیحی که در هنگام مطالعه این درس داشته است، چندین جلسه مشاوره‌ی توسط پژوهشگر برای وی منظور شد. لازم به ذکر است که در خلال اجرای مراحل پژوهش به منظور بهره‌وری بیشتر، از روش همیار معلم و کتاب‌های آموزشی درسی نیز استفاده شده است.

بیان راه‌حل‌های موجود و انتخاب بهترین راه‌حل

با توجه به اهمیت درس ریاضی برای دانش‌آموزان پایه‌ی اول دبیرستان، اکثر دانش‌آموزان در فراگیری این درس دچار سردرگمی و در نهایت افت تحصیلی می‌شوند. البته لازم به ذکر است که استفاده از روش همیار معلم می‌تواند نقش بسزایی در از بین بردن این سردرگمی داشته باشد. زیرا علاوه بر اینکه باعث پیشرفت تحصیلی می‌شود، می‌تواند نقش فرد را در مشارکت‌های اجتماعی و گروهی تقویت نماید. همچنین می‌توان از کتاب‌های کمک درسی مناسب که در حال حاضر در جامعه به وفور یافت می‌شود استفاده نمود تا علاوه بر مطالعه‌ی مفاهیم کتاب درسی از این کتاب‌ها و مطالب آن در فراگیری بهتر و مؤثرتر مطالب درسی بهره وافر برده شود. در راستای بررسی‌ها و تحقیق‌های انجام شده می‌توان به جرأت ادعان داشت که از آنجایی که درس ریاضی یک درس استدلال قیاسی است بنابراین بسیاری از مفاهیم آن را باید فهمید، تجسم و مقایسه کرد. در کنار برنامه‌ریزی تحصیلی برای دانش‌آموز و به کارگیری روش‌های روان‌شناختی مؤثر در این زمینه، پژوهشگر در جریان جلسه‌های مشاوره‌ی با دانش‌آموز، لازم دانست که در مورد فراگیری درس ریاضی مطالبی را به دانش‌آموز ارائه دهد. برای دانش‌آموز توضیح داده شد که با توجه به مطالب ریاضی که باید برخی از مطالب آن را کاملاً فهمید برخی از مطالب، تعاریف و یا مفاهیم شرایط آن را متوجه شد و از استدلال قیاسی استفاده نمود و از رابطه‌ی اعداد با هم بهره‌ی وافیه برد. در حالی که برخی از دانش‌آموزان متأسفانه فقط به حفظ کردن این درس اکتفا می‌کنند. درس ریاضی باید به صورت پلکانی یاد گرفته شود. بنابراین یادگیری مباحث پایه‌ای برای یادگیری مباحث پیشرفته‌تر توصیه می‌شود. هنگامی که درس ریاضی برای یادگیرنده، خشک و کسالت‌آور

شود به این دلیل است که فرد تصور مثبتی از ریاضیات ندارد. باید علائق و انگیزه‌ها را در این درس احیا نمود. از زبان اعداد و رابطه‌ی اعداد با یکدیگر باید استفاده نمود. باید اصول حل مسأله یاد گرفته شود و ابتدا مسأله فهمیده شود و ارتباط منطقی بین داده‌ها و شروط مسأله و مجهول پیدا شود. سپس راه‌حل‌ها پیدا و عملیات اجرا شود و محاسبات انجام گیرد. جواب‌های به دست آمده واری مجدد و از صحت آن اطمینان حاصل شود. هرگز قبل از حصول اطمینان از یادگیری متن و جوهره‌ی درس به سراغ تمرین نباید رفت، زیرا احتمال ناکام شدن بیشتر خواهد شد. هرگز به سراغ کتاب‌های حل مسأله نروید.

مراحل اجرا، راهکارهای اجرایی

در آغاز طرح پژوهشی، ابتدا جلسه‌های مشاوره‌ای با دانش‌آموز انجام گرفت و میزان انگیزه‌ی وی و پیشینه‌ی تحصیلی ایشان در این زمینه مورد ارزیابی قرار گرفت. سپس از وی تست هوش ریون گرفته شد. با اجرای تست معلوم شد که در این تست دانش‌آموز دارای رتبه‌ی متوسط است. در راستای انجام راهکارهای مؤثر و مرتبط در افزایش انگیزه‌ی فراگیری دانش‌آموز در درس ریاضی، از دانش‌آموز تست رغبت «جان‌هالند» گرفته شد که وی تیپ شخصیتی اجتماعی را از خود نشان دادند. در هنگام شروع طرح، نحوه‌ی مطالعه کردن درس ریاضی با همکاری دبیر محترم نحوه‌ی مطالعه صحیح درس ریاضی که در قسمت قبلی آورده شد برای دانش‌آموز توضیح داده شد. برای دانش‌آموز برنامه‌ریزی تحصیلی طرح‌ریزی کردم که نحوه‌ی مطالعه‌ی هفتگی و ساعات مطالعه و ساعات اوقات فراغت هفتگی دانش‌آموز به خوبی و به روشنی مشهود و مورد ارزیابی است. نمرات ماهانه‌ی وی در لیست مخصوص ارزشیابی تحصیلی کلاسی (پیشرفت و افت تحصیلی) درج گردیده است که هر ماه به صورت مشخص چگونگی وضعیت درس ریاضی دانش‌آموز مشخص گردیده است.

به طوری که در میان سال، وی دارای افت محسوسی در این زمینه شده است که با پیگیری‌های مجدانه‌ی اینجانب و دبیر محترم و تغییر برخی از راهبردها این افت از بین رفته و به رشد صعودی خود بازگشته است. در همین راستا از روی همیار معلم و اجرای طرح ارتقای مهارت تحصیلی و بهره‌گیری از کتب کمک درسی، روند پیشرفت صعودی و خوبی را از دانش‌آموز داشته‌ایم.

شواهد ۲- اطلاعات بعد از تغییرات

پس از گذراندن مراحل اجرایی طرح جدید، با مشاهده‌ی لیست ارزشیابی (پیشرفت و افت تحصیلی) و ملاحظه‌ی جدول شماره ۱ (نمرات ماهانه) و نمودار مربوط به جدول شماره ۱، به خوبی می‌توان ادعان داشت که دانش‌آموز از ابتدای سال تحصیلی و از آبان ماه تا دی ماه با توجه به مورد حمایت

مستقیم قرار گرفتن و ارائه‌ی راهبردهای تحصیلی و روان‌شناختی به وی، سیر صعودی را پیموده است. اما بعد از امتحانات پایانی اول و با توجه به نزدیکی تعطیلات عید نوروز مقداری افت در روند رشد تحصیلی وی مشاهده می‌شود.

با پی‌گیری مجدانه‌ی پژوهشگر و مقداری تغییر در راهبردهای مطرح شده و استفاده از روش همیار معلم به صورت جدی‌تر و مساعدت دبیر محترم و استفاده از کتب طرح ارتقای مهارت تحصیلی و اجرای این طرح و کوشش بی‌شائبه، دانش‌آموز مورد تحقیق، شاهد سیر صعودی مجدد و رضایت‌بخش وی در درس ریاضی بوده‌ایم.

ردیف	نام و نام خانوادگی دانش‌آموز	آبان ماه	آذر ماه	دی ماه	بهمن ماه	اسفند ماه	فروردین ماه	اردیبهشت ماه	خرداد ماه
۱	ش.ا.	۱۳	۱۶	۱۷	۱۵	۱۳	۱۲	۱۵	۱۳

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت دوران نوجوانی و تحصیل این عزیزان در این دوره‌ی رشد، می‌توانیم شاهد نوسان زیادی در رشد و افت تحصیلی دانش‌آموزان در این دوران باشیم. با توجه به آمارهای به دست آمده از پژوهش انجام شده می‌توان به نقش راهبردهای انگیزشی برای پیشرفت تحصیلی و داشتن برنامه‌ریزی تحصیلی منظم، استفاده از مدیریت زمان، بهره‌گیری از روش‌های ایجاد انگیزه، همانند تشویق و تقویت مثبت و ارائه‌ی الگوهای مناسب، استفاده از روش همیار معلم، داشتن یک طرح درس مناسب و بهره‌گیری از طرح ارتقای مهارت تحصیلی در آموزشگاه و همگام به روش‌های نوین از طرف دبیر مربوطه، توجه دانش‌آموزان توسط دبیر در مورد چگونگی مطالعه‌ی صحیح درس ریاضی با توجه به عدم شناخت صحیح دانش‌آموزان از این درس، راههای کاهش اضطراب و استرس و بالا بردن میزان اعتماد به نفس اشاره نمود. در زمینه راهبردهای افزایش انگیزه‌ی تحصیلی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- بهبود نظام ارتباطی؛

۲- مهارت‌های مقابله‌ای.

مهارت‌های مقابله‌ای بر دو قسمت تقسیم می‌شوند؛

۱- مهارت‌های بیرونی (ارائه‌ی حمایت‌های اجتماعی، متناسب نمودن تکالیف با نیازها و علایق دانش‌آموزان، آموزش مهارت‌های تحصیلی به دانش‌آموزان، هدایت تحصیلی مناسب، انتخاب اهداف مطلوب تحصیلی، آموزش مهارت‌های ارتباطی به معلمان و کارکنان مدرسه).

۲- مهارت‌های مقابله‌ای درونی (تعیین هدف، مرتبط نمودن اهداف دروس به علایق شخصی، پذیرش خطر یا ریسک تحصیلی، برنامه‌ریزی تحصیلی، مشاوره‌ی تحصیلی، خودتنظیمی تحصیلی، تقویت اعتقادات مذهبی و معنوی). البته در مقابل باید به مجموعه فعالیت‌های نادرست در مقابل بی‌انگیزگی تحصیلی نیز توجه بسزایی نمود. همانند:

دست کشیدن از فعالیت‌های تحصیلی، غیبت از مدرسه و کلاس درس، قرار از خانه و مدرسه، ترک تحصیل و انجام رفتارهای نکانشی، گرایش به مصرف مواد اعتیادآور و الکل.

با توجه به زمان بسیار حساس و پرخطر دوران نوجوانی و دوران پایه‌ریزی شغلی و شخصیتی افراد در این زمان، دوره‌ی نوجوانی مساعدت‌های همه‌جانبه‌ی والدین و تمامی کارکنان مدرسه و حمایت‌های نظام آموزشی و اداری کشور را می‌طلبد تا زمینه‌ای بسیار عالی و خوب را برای جهت‌دهی صحیح به اهداف این عزیزان فراهم نماید. امید است تا هر روز شاهد پیشرفت‌ها و دستاوردهای علمی خوب و عالی باشیم. هر کسی به تناسب نوع برنامه‌ریزی، مطالعه و پژوهش، تلاش، اراده و پشتکار می‌تواند روزی یک نابغه و نخبه شود و این امر با اتحاد عوامل یاد شده در بهبود وضعیت و هموار کردن مسیر راه برای همگان میسر است.

پرووز و سربلند باشید - سودابه توفیقی

فهرست منابع

- ۱- برنامه‌ریزی و یادگیری موفق - عبدالرحمن محمودی زاده.
- ۲- راهبردهای یاددهی و یادگیری در کلاس درس - اداره‌ی کل شهرستان‌های استان تهران - ویرایش زهرا نجفی.
- ۳- روش‌های ایجاد انگیزه‌ی تحصیلی - محمد مصطفوی.
- ۴- روش‌های پیشگیری از افت تحصیلی - محمد مصطفوی.
- ۵- کتابچه‌ی برنامه‌ریزی به روش قلم‌چی.
- ۶- اصول و نکات کلیدی مطالعه - یادگیری - برنامه‌ریزی تحصیلی - انتشارات ما و شما.
- ۷- کتب طرح ارتقای مهارت تحصیلی - ۵ جلد - اداره‌ی آموزش و پرورش.

